

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Студента 2 курсу, 1мз групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Гончарука Сергія
Миколайовича

Науковий керівник
вчений секретар університету
д.е.н., професор

Тарасюк Михайло
Вікторович

Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор

Чугунов Ігор
Якович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи функціонування фінансової системи України	
1.1. Сутність фінансової системи, її функції, принципи побудови та структура.....	6
1.2. Зарубіжний досвід формування та функціонування фінансової системи.	16
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. Сучасний стан та тенденції розвитку фінансової системи України	
2.1. Основні тенденції формування фінансових ресурсів в межах фінансової системи.....	27
2.2. Державні фінанси як основна ланка фінансового сектору економіки України.....	39
Висновки до розділу 2.....	47
РОЗДІЛ 3. Напрями розвитку фінансової системи України і механізму її функціонування в умовах трансформації економіки	
3.1. Основні проблеми функціонування фінансової системи в Україні та шляхи їх вирішення.....	48
3.2. Удосконалення державної політики в сфері регулювання фінансового сектору.....	55
Висновки до розділу 3.....	60
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	65

ВСТУП

Найбільш загальною системною категорією фінансової науки, яка виражає функціональну єдність фінансових ресурсів і всіх органів держави, що здійснюють фінансову політику, виступає фінансова система. Фінансова система виникла з появою держави і нерозривно пов'язана з її функціонуванням. За допомогою фінансової системи держава накопичує і використовує фінансові ресурси на виконання своїх функцій. Від оптимально функціонуючої фінансової системи країни залежить фінансове забезпечення різних сфер суспільного життя. Чим розвиненіші ринкові відносини, тим складніші й різноманітніші зв'язки в державі, тим складніша й фінансова система.

Актуальність теми полягає в тому, що на теперішній час в Україні продовжується формування фінансової системи, яке було розпочато ще після проголошення незалежності. Цей процес є досить складним, тривалим і суперечливим. У цілому в Україні закладені підвалини фінансової системи ринкового типу. Водночас накопичилося і багато проблем, що стосуються як фінансової системи в цілому, так і окремих її елементів зокрема. Саме ці проблеми потребують вирішення найближчим часом. Ці та інші невирішені проблеми знижують результативність функціонування фінансової системи України в цілому та її складових зокрема. У зв'язку з цим постає потреба у формуванні нового концептуального бачення фінансової системи України, що передбачає оновлення понятійного апарату, доктринального визначення цього терміна-поняття в процесі його практичного застосування, а також уточнення традиційних понять, пов'язаних із ним.

Незважаючи на те, що у вітчизняній науці існує доволі багато фундаментальних наукових досліджень, безпосередньо присвячених аналізу стану фінансової системи України питання щодо подальшого розвитку фінансової системи в Україні є дискусійним, оскільки спостерігається відсутність єдиного методологічного підходу стосовно встановлення сутності фінансової системи та взаємодії її складових.

Теоретичні і практичні аспекти функціонування і фінансової системи України досліджувались у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед російських і вітчизняних науковців даною проблематикою займались О.Д. Василик, Б.А. Карпинський, О.В. Герасименко, В.М. Опарін, О.В. Лук'янець, Л.О. Миргородська, А.А. Дробязко, І.О. Лютий, Н.В. Стукало, С.І.Юрія, В.М. Опарін, С.А. Буковинський, С.О. Булгакова, В.І. Кравченко, Ц.Г. Огонь, К.В. Павлюк, О.П. Кириленко, І.Я. Чугунов, К.С. Базилевич, О.П. Орлюк, І. А. Канцір, С.А. Белозеров, О.Р. Романенко й багатьох інших науковців.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз динаміки макроекономічних показників стану фінансової системи, комплексна характеристика стану та перспектив розвитку її інститутів, а також усієї фінансової системи України в цілому.

Завдання дослідження, з огляду на поставлену мету, полягає в вирішенні таких задач:

- визначити теоретичні аспекти функціонування фінансової системи та її складових та охарактеризувати їх; визначити модель фінансової системи для сучасної України;
- сформулювати авторське визначення поняття «фінансова система України»;
- здійснити класифікацію функцій фінансової системи;
- визначити та узагальнити принципи фінансової системи України;
- з'ясувати зміст, особливості і проблеми функціонування усіх ланок фінансової системи, а також запропонувати шляхи вирішення тих чи інших проблем.

Об'єктом дослідження є фінансова система України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування та використання фінансових ресурсів усіх ланок фінансової системи України.

Методи дослідження. У процесі роботи над дисертацією використовувалися загальнонаукові методи та спеціальні методи. Системний метод дозволив проаналізувати фінансову систему як структуровану модель системи, з її взаємозв'язками із зовнішнім середовищем, та взаємозв'язки її елементів усередині системи: державних фінансів, фінансів суб'єктів господарювання та

фінансів домогосподарств. Метод порівняльного аналізу було використано для дослідження розвитку вітчизняних та зарубіжних фінансових систем, що дало змогу зіставити окремі явища досліджуваної проблеми і виявити в них як загальні, так і особливі риси. Метод синтезу застосовано для дослідження фінансової системи України в єдності її елементів та їх взаємозв'язку.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова робота є системним дослідженням сучасного стану фінансової системи України, в якому сформульовано концепцію розуміння фінансової системи України, науково обґрунтовані й практично-значущі рекомендації з удосконалення її функціонування, зокрема:

- запропоновано власне розуміння поняття «фінансова система»;
- доведено, що сучасна фінансова система становить собою внутрішньо-обумовлену сукупність взаємопов'язаних і об'єднаних єдиною метою сфер, ланок та інститутів, кожна з яких представляє специфічну групу фінансових відносин, які опосередковують формування, розподіл та організацію використання фондів грошових коштів держави, місцевого самоврядування, підприємств різних форм власності, фінансових інституцій;
- доведено, що система функцій, яка притаманна фінансовій системі України, є складною та багаторівневою;
- виокремлено та охарактеризовано принципи фінансової системи України;
- надано пропозиції щодо реформування бюджетної системи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки і пропозиції можуть бути використані в:

- науково-дослідній діяльності – як основа для подальших досліджень, спрямованих на вирішення фінансових проблем функціонування фінансової системи України;
- правотворчій сфері – для підготовки та уточнення змісту низки законодавчих актів у сфері функціонування фінансової системи;
- навчальному процес тощо.

РОЗДІЛ 1

Теоретичні основи побудови фінансової системи України.

1.1. Сутність фінансової системи, її функції та структура.

Як відомо, соціально-економічний розвиток країни, залежить від стану розвитку її фінансової системи. Система фінансів в Україні тільки з 90-х рр. почала формуватися як національна. До того часу вона була складовою частиною централізованої фінансової системи колишньої радянської держави і залежала від його фінансової політики.

Займаючись дослідженням даного питання, я помітив, що поняття «фінансова система» є досить динамічним, оскільки зі зміною суспільного устрою держави, а також з розвитком фінансової науки змінювався, доповнювався і уточнювався його зміст. Будучи предметом наукових досліджень численних вчених, поняття «фінансової системи» відповідно набуло різних тлумачень.

Так, наприклад, один із дослідників фінансової системи України В. Опарін називає фінансову систему як «сукупність відносно відокремлених, але взаємопов'язаних між собою ланок фінансових відносин, що відображають специфічні форми і методи формування та використання фінансових ресурсів й фінансові органи, які управляють ними» [24, с. 89].

Українська вчена О. Орлюк зазначає, що «фінансова система - це сукупність фінансових інститутів, кожний з яких сприяє утворенню та використанню відповідних централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів для здійснення фінансової діяльності держави» [23, с. 54].

Таким чином, вивчаючи це питання, я дійшов висновку, що фінансова система - це сукупність централізованих та децентралізованих фондів фінансових ресурсів, сконцентрованих в руках державного сектору, суб'єктів господарювання та населення, а також сукупність форм та методів їх мобілізації і використання.

Фінансові системи мають певні характерні риси:

- кожна ланка фінансових систем має властиві їй методи мобілізації коштів для створення фондів фінансових ресурсів та свої напрямки й методи їхнього використання;

- кожна ланка фінансової системи є відносно самостійною, має власну специфічну сферу застосування;
- між ланками фінансової системи існують тісний взаємозв'язок і взаємна обумовленість, кожна ланка може успішно функціонувати лише при досконалості й ефективності системи в цілому;
- фінансова система держави досягає найбільшої ефективності лише тоді, коли відлагоджена та законодавче закріплена діяльність кожної її ланки;
- залежно від факторів, що впливають на організацію фінансів, насамперед на формування й використання фондів фінансових ресурсів, кожна ланка фінансових систем може поділятися на менші підрозділи.

Фінансова система, як і будь-яка структура чи сукупність елементів має власні основи та сформована з дотриманням певних правил, які прийнято називати принципами [13, ст.164]. На мою думку, доцільно умовно поділити всі принципи фінансової системи на:

- 1) загальні, тобто ті, які притаманні їй як і будь якій системі;
- 2) юридичні, які характеризують фінансову систему як правову систему, тобто систему, що регулюється нормами права;
- 3) економічні – принципи, які характеризують фінансову систему як організовану сукупність фінансових елементів.

Так, до першої групи принципів слід віднести принцип єдності, який притаманний будь-якій системі, тому що система апріорі поняття, яке включає сукупність елементів, що взаємодіють та об'єднані єдиною метою. До цієї групи принципів можна віднести принцип трансформації, адже майже всі системи розвиваються та видозмінюються під дією певних чинників. Також, до даної категорії принципів можна віднести принцип цілісності, принцип синергії та принцип саморегулювання.

До юридичних принципів слід віднести принцип законності (принцип нормативно-правового регулювання), адже, всі управлінські рішення, які стосуються фінансової системи, кредитні, господарські та інші договори, що регулюють фінансову діяльність за своїм змістом мають відповідати вимогам

законодавчих актів, не порушувати та не суперечити їм. Другим, але не менш важливим юридичним принципом фінансової системи є принцип верховенства права, що пояснюється тим, що всі рішення, нормативно-правові акти, договори не можуть порушувати права, свободи та інтереси людини і громадянина, закріплені Конституцією та законами України. Також вважаємо, що принцип поділу фінансової системи на централізовану та децентралізовану частини та принцип ієрархії – це юридичні принципи, адже відносини ієрархії та централізованого і децентралізованого управління у фінансовій системі будуються на правових нормах, як закріплюють відповідні положення. Вказані принципи виникли як наслідок закріплення у законодавчих актах повноважень певних органів управляти підвідомчими органами та організаціями, тобто сформована у правових нормах модель була перенесена на існуючі у суспільстві відносини, і відповідно сформувався усталене правило, що згодом стало основоположним принципом побудови фінансової системи.

До третьої групи можна віднести наступні принципи економічного характеру:

- принцип економічної самостійності – всі суб'єкти фінансової системи мають власні джерела та розпоряджаються ними;
- принцип економічної рівності – всі учасники фінансових відносин мають рівні правові та економічні умови для здійснення власної діяльності;
- принцип самодостатності, тобто всі учасники економічних відносин всередині фінансової системи забезпечують свою платоспроможність за рахунок власних фінансових ресурсів [21, ст.41].

Кожна сфера і кожна ланка фінансової системи має свої характерні ознаки і певні властиві їй фінансові відносини, що реалізуються у створенні та використанні відповідних грошових фондів. Оскільки, забезпечення необхідними фінансовими ресурсами різних сфер суспільного життя є основною метою фінансової системи в цілому, для більш ширшого поняття про її роль та призначення, доцільно розглянути структуру фінансової системи України і відповідно функції кожної її сфери окремо.

Поділ фінансової системи на окремі ланки явище об'єктивне, зумовлене потребами економічного розвитку. Структура фінансової системи динамічна і не може розглядатися в статичному вигляді. У процесі економічного розвитку вона може доповнюватися або деякі її ланки можуть відмирати [12, ст.222].

Також структуризація фінансової системи держави може здійснюватися за багатьма ознаками, тому, на мою думку, доцільно буде розглянути її як за внутрішньою будовою, так і за організаційно-інституційною структурою.

За організаційно-інституційною будовою, фінансова система – це сукупність фінансових інститутів та органів управління, які забезпечують її ефективне функціонування, організацію та здійснення фінансової діяльності її суб'єктами [5, ст. 63].

До організаційного складу фінансової системи України відносять:

1) органи управління (Міністерство фінансів, Державна податкова адміністрація, Контрольно-ревізійна служба, Державне казначейство, Рахункова палата, Державна комісія з регулювання ринку фінансових послуг, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку; Пенсійний та інші фонди соціального страхування тощо);

2) фінансові інститути (Національний банк України (НБУ), комерційні банки, страхові компанії, Міжбанківська валютна біржа, фінансові посередники на ринку цінних паперів тощо).

За внутрішньою будовою фінансова система — сукупність відокремлених, але взаємопов'язаних сфер та ланок фінансових відносин, які мають певні особливості в мобілізації та використанні фінансових ресурсів, а також відповідний апарат управління та нормативно-правове забезпечення.

Для кращого розуміння ланки фінансової системи зображені на рисунку 1.1.

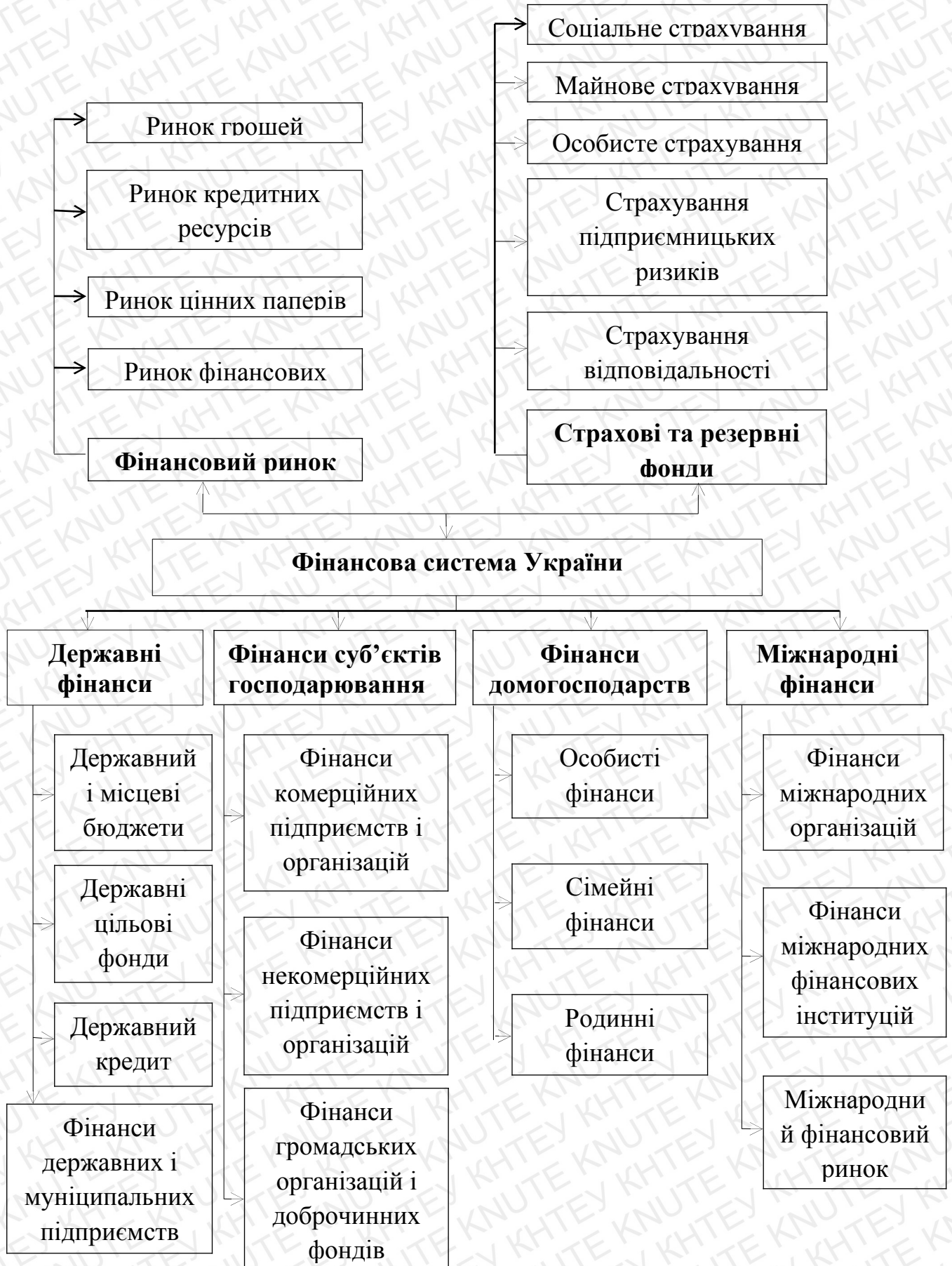

Рис.1.1 Структура фінансової системи України

У фінансовій системі України існують різноманітні сфери фінансових відносин, зокрема: державні фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, фінансовий ринок, фінанси домогосподарств та фінанси страхування.

Державні фінанси можна визначити як сукупність фондів фінансових ресурсів загальнодержавного призначення. За своєю структурою це дуже складна та багатопланова ланка фінансової системи. Державні фінанси охоплюють: державний та місцеві бюджети; централізовані та децентралізовані фонди цільового призначення; фінанси підприємств і організацій державної та комунальної форм власності; державний кредит; державне особисте й майнове страхування. Провідне місце в державних фінансах належить бюджетам різних рівнів, які об'єднуються у зведеному бюджеті держави [2, ст.75].

Централізовані та децентралізовані фонди України цільового призначення включають Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування, Фонд сприяння зайнятості, Фонд конверсії, Валютний фонд, позабюджетні фонди місцевих органів самоврядування. Вони певною мірою доповнюють державний бюджет, проте специфіка їх полягає у тому, що ці фонди мають строго цільове призначення і на інші цілі не використовуються. По суті, перелічені фонди є новою складовою державних фінансів України, яка перебуває на стадії становлення.

Державний кредит є заборгованістю держави перед своїми громадянами та господарськими структурами, іноземними кредиторами. Його величина свідчить про раціональність і ефективність фінансової політики держави та регулюється законодавством. Значний борг дає підстави для висновку, що держава живе за рахунок майбутніх поколінь. Велика сума боргу негативно впливає на видаткову частину бюджету, оскільки вимагає витрат на обслуговування.

Функції ланки державних фінансів полягають у:

1. Формуванні централізованих фондів грошових коштів.
2. Створенні сприятливого середовища для інвестицій.
3. Формуванні дохідної частини бюджету і ефективне використання цих доходів.

4. Контролі за розподілом фінансових ресурсів.
5. Забезпеченні позитивної динаміки соціально-економічного розвитку країни.
6. Розв'язанні проблем у соціальній сфері з поступовим підвищенням соціальних стандартів тощо [6, ст.34].

Фінанси суб'єктів господарювання – це ланка фінансової системи України, що функціонує у сфері суспільного виробництва, де створюється найбільша частина внутрішнього валового продукту та національного доходу, матеріальні і нематеріальні блага.

Фінанси суб'єктів господарювання класифікуються за певними ознаками:

- залежно від виду діяльності: фінанси комерційних підприємств, некомерційних підприємств, громадських організацій.
- залежно від форми власності: фінанси державних, муніципальних, колективних (акціонерних, кооперативних, спільних, орендних), приватних підприємств.

Залежно від галузевої спрямованості фінанси комерційних підприємств можна поділити на фінанси промислових, транспортних, будівельних, сільськогосподарських та інших підприємств.

Функції фінансів суб'єктів господарювання як економічної категорії полягають у:

1. Формуванні фінансових ресурсів у процесі фінансово-господарської діяльності, тобто здійснення підприємством розподілу доходів з метою формування грошових резервів і фондів цільового призначення.
2. Розподілі та використанні фінансових ресурсів для забезпечення поточної (операційної) та інвестиційної діяльності; виконанні зобов'язань перед бюджетами всіх рівнів, фінансовими установами та іншими інститутами, що впорядковують та обслуговують економічну діяльність у сфері суспільного виробництва.

3. Контролі за дотриманням вартісних пропорцій, формуванням та використанням фінансових ресурсів у відтворювальному процесі.

Фінанси домашнього господарства – це сукупність економічних відносин з приводу формування, розподілу та використання фондів грошових коштів, у які вступають домогосподарства та його окремі учасники у процесі своєї соціально-економічної діяльності [33, ст.15].

Значення домашніх господарств у ринковій економіці проявляється через такі функції:

- домашні господарства є кінцевим споживачем більшості товарів та послуг, що виробляються в економіці, а отже вони забезпечують формування споживчого попиту, створюючи таким чином умови для функціонування усього ринкового механізму;
- важливе значення домашні господарства мають при формуванні доходів бюджетів усіх рівнів у нашій країні завдяки сплаті податків, зборів (обов'язкових платежів);
- в сучасних умовах домашні господарства відіграють і виробничу функцію, що пов'язано із розвитком внутрішньої виробничої діяльності, яка проводиться окремими членами домогосподарств шляхом створення ринкових підприємств без створення юридичної особи (фізичні особи - підприємці);
- найважливішою – стратегічною функцією домашніх господарств, з точки зору їх ролі у суспільному виробництві, є забезпечення безперервності відтворення людського капіталу, пропозиція робочої сили на ринку праці, акумулювання та генерація нових знань, створюючи, таким чином, умови для розвитку економіки знань.

Міжнародні фінанси – це сукупність економічних відносин між державою та суб'єктами господарювання, домогосподарствами, урядами інших держав, міжнародними організаціями та фінансовими інституціями, опосередкованих

рухом валютно-фінансових потоків, що виникають у зв'язку з перерозподілом фінансових ресурсів у системі світового господарства.

Функції міжнародних фінансів як ланки фінансової системи реалізуються через діяльність (здійснення):

- міжнародних розрахунків, які характеризують рух вартості між окремими країнами і базуються на валютному регулюванні;
- міжнародних організацій, які характеризуються формуванням і використанням фінансових ресурсів світового та регіонального рівня;
- міжнародних фінансових інститутів, які сьогодні виконують функції надання фінансової допомоги тим країнам чи зонам, що її потребують.

Фінансовий ринок - специфічна сфера економічних відносин, де формуються і здійснюються відносини між учасниками фінансового ринку з приводу купівлі-продажу фінансових фондів. Головною передумовою існування фінансового ринку є розбіжність потреб у фінансових ресурсах того чи іншого суб'єкта ринкових відносин із наявністю джерел задоволення таких потреб. Фінансовий ринок опосередковує рух фінансових ресурсів між підприємствами, галузями, сферами економіки, населенням, державою. Основна функція фінансового ринку - перетворення тимчасово вільних грошових коштів (нагромаджень, заощаджень) на позичковий капітал для інвестицій в економіку [22, ст.69].

Страхові та резервні фонди відіграють специфічну роль у фінансовій системі. Вони є сукупністю фондів фінансових ресурсів, основне призначення яких — покрити втрати, що виникли з непередбачених причин, або фінансового забезпечення заходів, які не були включені в плани фінансування, але є важливими для держави.

Страхові фонди створюються за рахунок страхових внесків юридичних та фізичних осіб і перебувають в розпорядженні страхових організацій і страхових компаній різних форм власності. Страхові фонди й резерви — об'єктивне явище в

економіці держави, що пов'язане з наявністю ризиків у господарській діяльності та суспільному житті.

Наявність страхових і резервних фондів фінансових ресурсів дає можливість локалізувати втрати економіки та окремих громадян, пов'язані з фактами стихійного лиха і непередбачених обставин. Страхові фонди можуть використовуватися також як інвестиційний та кредитний ресурси в економіці до настання страхового випадку. Резервні фонди як на рівні держави, так і на рівні господарських структур сприяють підвищенню ефективності господарської діяльності.

Таким чином, проаналізувавши кожен ланку окремо, функції фінансової системи проявляються у:

- 1) переміщення фінансових ресурсів всередині держави та за її межі;
- 2) здійснення управління ризиками економічної діяльності;
- 3) здійснення розрахунків таким чином, щоб створити сприятливі умови для обміну товарами, роботами та послугами (платіжна функція);
- 4) широке фінансове інформування для надання можливості суб'єктам фінансової системи приймати оптимальні рішення (наприклад, оприлюднення законодавчо визначеного обсягу банківської інформації, щоденне повідомлення фондових індексів, які є інтегральними показниками здоров'я економіки, опублікування фінансових показників підприємств, які є емітентами цінних паперів);
- 5) кредитування проектів, які є вигідними з економічної точки зору;
- 6) забезпечення ліквідності фінансових активів (швидка зміна форми фінансових активів у випадку виникнення такої необхідності);
- 7) створення можливостей для формування заощаджень. Даний перелік не є вичерпним і вказує лише на основні, базові функції фінансової системи. Враховуючи те, що фінансова система – це фінансова (платіжна) основа нашої держави, функцій, які вона виконує безліч, тому зосереджуючи увагу на основних функціях та завданнях фінансової системи не слід забувати про допоміжних, які

можуть впливати з основних або з'являтися як результат трансформації фінансової системи під впливом загальнодержавних та світових змін.

1.2. Зарубіжний досвід формування та функціонування фінансової системи.

Розбудова та вдосконалення вітчизняної фінансової системи, а також орієнтація на курс європейської інтеграції вимагає певних знань про світові стандарти та досвід зарубіжних країн щодо управління фінансовими процесами, а також моделі фінансових системи розвинутих держав.

Сучасні фінансові системи країн з розвинутою ринковою економікою формувалися, з одного боку, під впливом розвитку світової економіки і міжнародної фінансової практики, появи нових моделей втручання держави у соціально-економічні процеси, а з іншого – в умовах посилення інтеграційних процесів і на базі національних традицій перерозподілу ВВП.

Досліджуючи дане питання, я дійшов висновку, що незважаючи на той факт, що сучасні фінансові системи країн з розвинутою ринковою економікою в значній мірі є «уніфікованими» і побудовані за однаковими чи схожими принципами, все-таки нині не існує хоча б двох систем ідентичних між собою. Це пов'язано, насамперед, з:

- суспільним устроєм держави;
- характером та масштабом її діяльності;
- методами та ступенем втручання в економіку;
- типом соціальної політики;
- характером міжнародної діяльності;
- історичними тенденціями та рівнем демократизації суспільства.

Таким чином, ці чинники визначають тип, модель, структуру та функціональні елементи фінансової системи країни, які є індикаторами економічного розвитку держави (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Вплив типу економічної системи на структуру та рівень розвитку фінансової системи

Тип економічної системи Характерні ознаки	Командно-адміністративна економіка	Ринкова економіка вільної конкуренції	Перехідна економіка	Регульована ринкова економіка
1. Форма власності	Державна	Приватна	Поява корпоративного сектору і приватної власності	Державна і приватна
2. Рівень централізації фінансових ресурсів	Надмірна централізація (більше 80%) через державний бюджет	Спрацьовує дія аллокаційної функції державних фінансів	Пропорції перерозподілу фінансових ресурсів часто змінюються, залежно від фінансових пріоритетів	Від 25 до 60 відсотків
3. Використання фінансових інструментів	Планове управління і централізоване ціноутворення	Активне використання фінансових інструментів та важелів	Недостатне	Поєднання регулюючої ролі держави із ринковою конкуренцією
4. Рівень розвитку фінансово	Спрощена і дещо примітивна	Досягає довершеності	У стадії розвитку і удосконалення	Досягає довершеності
5. Основні сфери і ланки фінансової	Державний бюджет і фінанси державних	Усі сфери та ланки достатньо розвинуті,	На стадії формування фінансовий ринок, система державного кредиту, недостатній	Усі сфери і ланки достатньо розвинені,

системи	підприємств	пріоритетну роль відіграє фінансовий ринок і корпоративний сектор	розвиток фінансового посередництва	а структурне співвідношення між ними визначається моделлю економіки
---------	-------------	---	------------------------------------	---

Оскільки найбільш розвинуті країни мають свої національні та глобальні особливості, на основі цього існують певні соціально-економічні моделі: американська, західноєвропейська та японська.

Американська модель побудована на принципах лібералізму, для якої характерний індивідуалізм її учасників. Вона всіляко заохочує підприємницьку активність, прагнення до збагачення найактивнішої частини населення. Хоча малозабезпеченим групам створюється прийнятний рівень життя за рахунок різних пільг і допомог, загалом має місце значне майнове розшарування. Проте соціальна напруга пом'якшується через наявність порівняно рівних можливостей для особистого успіху в умовах ліберальної ринкової економіки і демократичних форм державності.

Західноєвропейська модель менш уніфікована, а тому важко виокремити її найхарактерніші особливості. Так, із традиційної континентальної західноєвропейської моделі випадає британська – більш схожа до американської; чи скандинавська модель держави загального добробуту. Разом з тим, західноєвропейську модель (точніше кажучи, її континентальний варіант) можна охарактеризувати як корпоративну модель, тобто таку, що базується не стільки на індивідуалізмі своїх учасників, скільки на їх господарських, професійних, профспілкових та інших об'єднаннях (так званих первинних корпораціях), що реалізують свої групові інтереси, часто через соціальні протести і зіткнення. Гармонізацію цих інтересів забезпечує економічно сильна держава; інтереси

приватного бізнесу часто обмежуються в інтересах решти учасників суспільства; соціальні гарантії загалом високі, а тому майнове розшарування незначне.

Японська модель часто називається комуналістською через прихильність японців до комуналізму (общинності), тобто превалювання колективних інтересів над індивідуальними в будь-якому колективі (общині) – сім'ї, окрузі, компанії. В цій моделі соціальне розшарування незначне і соціальні зобов'язання у багатьох випадках беруть на себе общини, а не держава (як це відбувається у Західній Європі). Схильність до консенсусу в колективі і між колективами знімає соціальну напругу в суспільстві. Проте, варто зауважити, що в ХХІ ст. ця модель все більше розмивається через наростаючу тенденцію до індивідуалізму [32, ст.112].

У західній фінансовій науці залежно від функціонального призначення фінансів переважає звужене трактування фінансової системи у контексті:

- рівня централізації ВВП (серед країн з розвинутою ринковою економікою можна відмітити існування істотних відмінностей у ролі держави в перерозподілі ВВП (цей показник може коливатися від 1/3 до 2/3). З огляду на це прийнято виділяти два типи фінансових систем за рівнем централізації ВВП: ліберальні фінансові системи (американська модель (30-35%) – США, Японія; і частково західноєвропейська (35-40%) – Великобританія); соціальноорієнтовані фінансові системи (частково західноєвропейська модель (40%-45%) – Австрія, Німеччина, Франція та скандинавська (50-60%) – Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія);

- ресурсного забезпечення потреб економіки (серед усього розмаїття фінансових систем країн з розвинутою ринковою економікою можна виділити два полярні типи, які відрізняються особливостями інвестиційного і корпоративного права – американську (market-based financial system) та європейську (bank-based financial system). У даному випадку тип фінансової системи визначається рівнем державного захисту прав інвесторів. Згідно такого підходу, фінансова система – це сукупність ринків та інших інститутів, які використовуються для укладання фінансових угод, обміну активами і ризиками. Вона об'єднує ринки фінансових

інструментів, фінансових посередників, фірми, які пропонують фінансові послуги, і органи, що регулюють діяльність усіх цих установ.

Ефективність організації фінансів та прагматизм реалізації фінансової політики в державі в першу чергу пов'язують із досконалістю побудови та дієздатністю державних фінансів. Недаремно значна частина науковців, говорячи про фінанси апіорі, розуміє під цим явищем саме, а часто і тільки, державні фінанси, які значною мірою визначають стан економіки розвинутих країн [8, ст. 201].

Відтак, фінансова система у зарубіжній науці нерідко ототожнюється з системою державних фінансів. Тому доцільно розглянути їхню еволюцію, загальні риси і тенденції.

У розвинутих зарубіжних країнах система державних фінансів об'єднує такі ланки фінансових відносин: 1) центральний та місцеві бюджети; 2) державний кредит і кредити місцевих органів влади, а у федеративних державах – і кредити членів федерації; 3) спеціальні позабюджетні фонди; 4) фінанси державних та муніципальних корпорацій.

Структура головної складової системи державних фінансів – бюджетної системи, залежить від державного устрою. Вважається, що в унітарних державах бюджетна система містить дві ланки: центральний бюджет і численні місцеві бюджети (бюджети міст, округів, сільських округів і т.д.). У федеративних державах бюджетна система складається з трьох ланок: центрального (або федерального) бюджету; бюджетів членів федерації (штатів у США, провінцій у Канаді, ландів – земель у Німеччині, кантонів – у Швейцарії і т.д.); бюджетів місцевого самоврядування.

Насправді, кожна країна має індивідуальну, властиву тільки їй бюджетну систему. Незважаючи на різноманіття і безліч місцевих бюджетів у зарубіжних країнах, вони можуть бути згруповані у визначені системи.

Для зарубіжних країн характерна, як правило, три– (Швеція, Великобританія, Японія, Норвегія, Фінляндія, Польща) або чотирирівнева система бюджетів (Франція, ФРН, США). Її провідною ланкою у будь-якій країні є центральний бюджет, в якому акумулюється основна частина коштів, які надходять у

розпорядження уряду в процесі розподілу і перерозподілу ВВП. У більшості країн з ринковою економікою основну частину доходів центрального бюджету забезпечують податкові надходження – їхня частка складає близько 9/10 загального обсягу доходів (86,9% – у КНР, 89,2% – у ФРН, 92,7% – у Франції). Особливістю бюджетної практики розвинутих країн є те, що прямі податки мають порівняно більше фіскальне значення. За центральним бюджетом, зазвичай, закріплюють найважливіші види податків – податок з доходів фізичних осіб, податок на прибуток корпорацій, акцизи, податок на додану вартість (податок з обороту), а також митні платежі. В окремих країнах доцентрального бюджету також зараховуються внески на соціальне страхування, які прирівнюються до податкових платежів. Наприклад, у США вони формуються 1/3 сукупного обсягу доходів федерального бюджету, а в Великобританії – близько 1/5 доходів державного бюджету. В сукупності частка податків і страхових внесків у доходах федерального бюджету США складає 96-98% загального обсягу, у Великобританії – більше 85%.

Структура видатків центрального бюджету в країнах з ринковою економікою залежить від багатьох чинників (особливостей соціально-економічної політики, рівня економічного розвитку, геополітичної ваги тощо). З центрального бюджету, як правило, фінансуються державне управління та міжнародна діяльність, національна оборона, соціальний захист та соціальна безпека, регулювання економічного розвитку, субсидії та кредити країнам, що розвиваються та ін. Важливе місце у структурі видатків центрального бюджету займають асигнування на національну оборону – у США вони складають, в середньому, 18-20% сукупних видатків, у країнах Західної Європи – 10-13%.

Важливою особливістю видаткових частин центральних бюджетів розвинутих країн є наявність видатків на допомогу іншим державам. Для прикладу, на допомогу в розвитку найбільш бідніших країн Швеція, Норвегія, Люксембург виділяють щорічно 1% від національного доходу (найвищі показники серед країн ОЕСР), Нідерланди – 0,75%, Великобританія – 0,56%, Франція і Швейцарія – 0,46%, ФРН – 0,4%, тоді як США – всього 0,2%, Японія – 0,18% національного доходу.

Наступною за своїм значенням ланкою системи державних фінансів є місцеві фінанси. В сучасних умовах існує загальносвітова тенденція до підвищення ролі та впливу місцевих органів влади: зростають масштаби місцевого господарства, зростає їхня залежність від крупного капіталу, розширюються та ускладнюються функції місцевої влади. Все це веде до підвищення ролі та значення місцевих фінансів у фінансовій системі країни.

Хоча до складу місцевих фінансів у західній науці, зазвичай, зараховують місцевий (муніципальний) кредит, муніципальні та регіональні цільові фонди, провідною їхньою ланкою у будь-якій країні залишаються місцеві бюджети.

Структура місцевих бюджетів визначається державним устроєм та адміністративно-територіальним поділом країни. Для прикладу, у США до їхнього складу зараховують бюджети штатів, графств, муніципалітетів; у ФРН – бюджети земель і громад; у Польщі – бюджети воєводств, повітів і гмін. Як правило, за кожним із цих рівнів місцевих бюджетів закріплені власних перелік видаткових повноважень та власні джерела доходів. Однак, в цілому на частку місцевих бюджетів у федеративних країнах припадає 40-50% сукупних бюджетних ресурсів, тоді як в унітарних державах – близько 30%.

Як і в Україні, у зарубіжній практиці ресурси місцевих бюджетів переважно спрямовуються на задоволення соціальних потреб: фінансування системи освіти, соціального захисту і безпеки, медичне страхування та обслуговування. Однак, в останні роки місцеві бюджети все частіше розглядаються як важливий інструмент регулювання економічних процесів, що виявляється у швидкому зростанні видатків економічного спрямування (розвиток місцевої економіки, розбудова інфраструктури тощо).

Специфічною ланкою державних фінансів є цільові урядові фонди, які, як правило, відокремлені від центрального бюджету і володіють значною самостійністю. У більшості випадків управління такими фондами здійснюють органи центральної влади, однак деколи такими повноваженнями наділяється місцева влада. До цільових урядових фондів зараховують фонди соціального та медичного страхування, різноманітні економічні фонди (економічного

стимулювання, підтримки бізнесу, фінансово-кредитні (CDC Group (Корпорація з розвитку Співдружності) у Великобританії, Commodity Credit Corporation, Reconstruction Finance Corporation у США).

Первинною метою створення позабюджетних урядових фондів було фінансування цільових заходів, однак згодом їх почали розглядати також як фінансовий резерв уряду, який можна задіяти у випадку фінансових труднощів. На відміну від бюджетів, цільові урядові фонди підлягають значно слабшому контролю зі сторони парламенту, що підвищує маневреність в управлінні їхніми фінансовими ресурсами і створює в уряді додатковий інтерес щодо їхнього створення.

Самостійну ланку державних фінансів становлять фінанси державних корпорацій. Їхнє виникнення пов'язане із розвитком публічного сектору економіки у країнах Західної Європи (Великобританії, Франції, Італії, ФРН, Австрії) у післявоєнний період. Головним завданням формування публічного сектору було стимулювання економіки країни шляхом надання підтримки суспільно важливим галузям господарства з низькою рентабельністю (транспорту, енергетиці, вугільній промисловості та ін.).

Залежно від типу корпорації, вони володіють певним ступенем виробничої, комерційної та фінансової самостійності. Втім, більшість державних корпорацій у зарубіжних країнах функціонують як звичайні суб'єкти господарювання ринкового сектору, а державне втручання у їхню діяльність обмежується схваленням фінансових планів та участю у розподілі прибутку.

З 80-х років роль фінансів державних корпорацій як складової державних фінансів неухильно знижується. Причиною цього є те, що у багатьох країнах Європи у 80-90-х роках було проведено кілька етапів роздержавлення і приватизації державного сектору економіки з метою підвищення ефективності його роботи і зменшення тиску на бюджет. Завдання в ході приватизації ставились різноманітні – від забезпечення конкурентоспроможності економіки, економії бюджетних витрат, до спроб стабілізувати державні фінанси та

зменшити державний борг. Однак, навіть після цього державні корпорації відіграють достатньо вагому роль у таких галузях економіки країн Європи як:

- залізничний транспорт: SNCF (Франція), Deutsche Bahn AG (Німеччина), East Coast Main Line Company, Diesel Trains, BRB (Residuary) Limited, London and Continental Railways (Великобританія), Ferrovie dello Stato Italiane (Італія);
- громадський транспорт: RATP Group (Франція), Eusko Tran (Іспанія);
- поштовий зв'язок: Royal Mail, Post Office Ltd, Heathrow World Distribution Centre (Великобританія), Correos (Іспанія), Poste italiane S.p.A. (Італія);
- телекомунікації: P et T (Франція), Terascom (Швеція), RTVE (Іспанія), RAI (Італія), Telenor Group (Норвегія);
- будівництво шляхів: ASFiNAG (Австрія), ANAS (Італія);
- нафтогазова промисловість: Eni S.p.A. (Італія), Statoil ASA (Норвегія);
- електроенергетика: Réseau de Transport d'Électricité (Франція), Enel S.p.A. (Італія);
- ядерна енергетика: National Nuclear Laboratory (Великобританія);
- банківська справа: Cassa Depositi e Prestiti (Італія); Lloyds Banking Group – 41% капіталу належить державі, The Royal Bank of Scotland Group – 84% (Великобританія); ExImBank of the USA (США); Development Bank of Japan Inc., Japan Bank for International Cooperation (Японія); Bank of China, China Construction Bank, Industrial and Commercial Bank of China, Agricultural Bank of China (Китай);
- алюмінієва промисловість: Norsk Hydro ASA (Норвегія);
- високі технології: Finmeccanica (Італія) [20, ст.99]..

Висновки до розділу 1

Таким чином, підсумовуючи викладене, пропоную розглядати фінансову систему як складну структуровану систему, що включає в себе правовідносини, які виникають у всіх фінансових сферах, в ході взаємодії суб'єктів цих правовідносин (держава, юридичні та фізичні особи), під час здійснення управління фінансовими сферами та забезпечення фінансової політики держави. Здійснивши аналіз існуючих концепцій щодо принципів фінансової системи пропонуємо систематизувати їх та поділити на три групи: загальні (принципи єдності, цілісності, синергії, трансформації, саморегулювання), юридичні (принцип законності, верховенства права, ієрархії, централізованого та децентралізованого управління) та економічні (принцип економічної самостійності та самодостатності).

Завдання та функції фінансової системи – не тотожні поняття, які не слід плутати та порівнювати. Завдання – це обсяг роботи, яку слід виконати для досягнення ефективного та збалансованого функціонування фінансового механізму. Функції фінансової системи – це форми втілення завдань, їх реалізації на практиці. До головних завдань фінансової системи належать:

- поступове збільшення внутрішнього валового продукту;
- модернізація економіки держави;
- забезпечення стійкості самих економічно уразливих ланок фінансової системи;
- здійснення раціонального розміщення фінансових ресурсів країни всередині держави та на міжнародній арені;

- забезпечення ефективного розподілу валового внутрішнього продукту з урахуванням інтересів громадян, юридичних осіб та держави;
- забезпечення процесу модернізації та реформування залежно від зміни світової фінансової системи та її інституцій.

Щодо зарубіжного досвіду, особливості побудови та функціонування фінансових систем розвинутих країн обумовлюються специфікою їх державного, політичного та економічного устрою та історичними етапами розвитку.

Структура фінансової системи країни залежить від її державного устрою. Так, в унітарних державах фінансова (бюджетна) система складається з двох ланок, а саме: державний бюджет та місцеві бюджети. Тоді як у федеративних державах бюджетна система включає три ланки: державний (федеральний) бюджет, бюджети членів федерації та місцеві бюджети. Проте, поряд із загальними ознаками кожна країна має свої особливості побудови фінансової системи, що склалися історично або є вимогами часу.

Відповідно до досвіду функціонування фінансових систем розвинених країн світу можна побачити, що функціонування відповідних систем здійснюється достатньо ефективно через значну роботу органів державного та місцевого управління. Формування бюджетів цих країн здійснюється на середньостроковій основі та існують великі повноваження місцевих органів влади при складанні та виконанні місцевих бюджетів. Значним є також наявність спеціальних цільових фондів, що дозволяють проводити фінансування важливих програм розвитку країни. Позабюджетні фонди діють як окремі фінансові інститути та відповідно наділені широкими повноваженнями щодо використання грошових коштів. У розвинених країнах існує значна підтримка держави цільових програм економічного розвитку та окремих галузей національного господарства.

Оскільки, однією з основних складових фінансової стратегії України є поглиблення її інтеграції в міжнародний фінансовий простір, дослідження фінансових систем розвинутих країн є гарним досвідом для використання його для подальших удосконалень власної економічної системи України.

РОЗДІЛ 2

Сучасний стан та тенденції розвитку фінансової системи України.

2.1. Основні тенденції формування фінансових ресурсів в межах фінансової системи.

Матеріальну основу фінансів будь-якої держави складають фінансові ресурси, які забезпечують матеріальний та духовний добробут населення, визначають фінансовий потенціал країни, а також сприяють зростанню науково-інвестиційного клімату. Ефективне управління фінансовими ресурсами держави є головною передумовою її успішного соціально-економічного розвитку.

В сучасних умовах існує безліч різноманітних поглядів щодо трактування змісту поняття фінансових ресурсів. На думку відомого українського вченого-економіста О.Д. Василика, фінансові ресурси – це грошові накопичення та доходи, що створюються в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення та задоволення інших суспільних потреб [5, ст.87]. Прихильниками даного підходу є також такі вітчизняні науковці як С.В. Мочерний та С.І. Юрій.

О.Р. Романенко у своїй праці зазначає, що фінансові ресурси макрорівня являють собою грошові кошти підприємницьких структур державної і недержавної форм власності, а макрорівня - це акумульовані підприємством грошові кошти з різних джерел, які надходять у господарський обіг і призначені для покриття його потреб [27, ст. 110].

Таким чином, дослідивши та проаналізувавши погляди різних вчених на сутність даного поняття, хочу запропонувати своє розуміння категорії «фінансові ресурси». На мою думку, це фонди грошових засобів, що формуються державою, суб'єктами господарювання і населенням за рахунок різних видів грошових доходів, надходжень і відрахувань, які спрямовуються на задоволення соціальних потреб суспільства і є джерелом розвитку держави.

Об'єктами фінансових ресурсів є фінансові відносини, в результаті дії яких утворюються цільові грошові фонди. Важливим є те, що всі фінансові ресурси акумулюються на певних рівнях, де функціонують притаманні їм суб'єкти фінансових відносин. Тому, залежно від того, хто володіє та розпоряджається фінансовими ресурсами, їх класифікують на фінансові ресурси: держави (макрорівень), суб'єктів господарювання (мезорівень) та домогосподарств (мікрорівень)(рис.2.1).

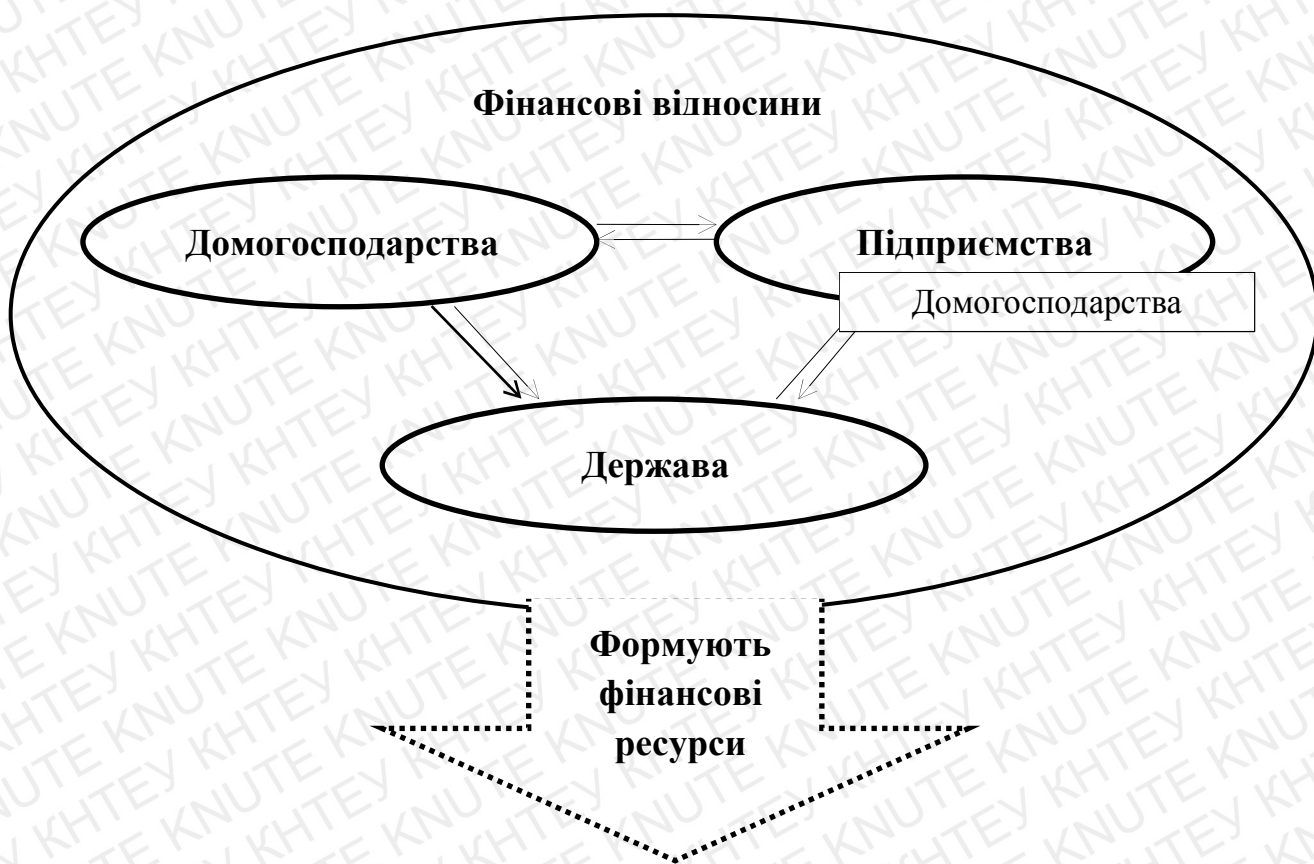

Рис. 2.1 Об'єкти і суб'єкти фінансових відносин

Фінансові ресурси на мікрорівні – це грошові кошти (власні і залучені), що перебувають у розпорядженні сім'ї та призначені для виконання фінансових

зобов'язань і здійснення різного роду витрат. Вони включають грошові доходи, вартість продукції з особистого підсобного господарства, пільги та субсидії, а також інші надходження.

На мезорівні фінансові ресурси є безпосереднім результатом розподілу новоствореного ВВП. На цьому рівні вони мають вигляд фондів та капіталу підприємств.

На макрорівні вони є наслідком розподілу, перерозподілу та централізації валового внутрішнього продукту і мають форму бюджетних та позабюджетних фондів грошових коштів.

Важливе значення має стадія, на якій утворюються фінансові ресурси. На етапі первинного розподілу вони виступають у формі таких елементів: прибуток, відрахування на соціальні потреби, амортизація; на стадії вторинного розподілу – прямі і непрямі податки, доходи від зовнішньоекономічної діяльності, приріст довгострокових вкладів населення. Отже, держава, місцеві органи влади, бюджетні установи й організації можуть одержати фінансові ресурси лише після їх утворення суб'єктами господарювання і домогосподарствами через податкові і неподаткові методи. На відміну від суб'єктів підприємництва й населення, які розподіляють і використовують власні та залучені кошти, керуючись особистими економічними інтересами, державна та місцева влади повинні враховувати потреби суспільства, соціальний та політичний стан і настрої у країні й окремих територіях [11, ст.45].

Фінансові ресурси держави охоплюють ресурси всіх секторів економіки (рис. 2.2). У кожному секторі вони розподілені за рівнями управління, проте держава розпоряджається не всіма ресурсами. У її віданні перебувають ресурси бюджетної системи, різних спеціальних фондів, а також державних підприємств, фінансових організацій та установ (Національного банку, державних органів страхування тощо). Треба враховувати те, що необґрунтовано висока частка централізації фінансових ресурсів призводить до негативних наслідків, оскільки централізовано важко здійснити їхній раціональний розподіл і забезпечити ефективне використання. Зниження частки централізації фінансових ресурсів зависокої

питомої ваги державної власності на засоби виробництва призводить до безгосподарності та деформації у їхньому розподілі та використанні. Держава певною мірою перерозподіляє доходи населення. Якщо вона надмірно втручається у цей процес, то це підриває стимули до праці. Водночас значне зниження такого впливу стримує розвиток освіти, науки, соціального забезпечення.

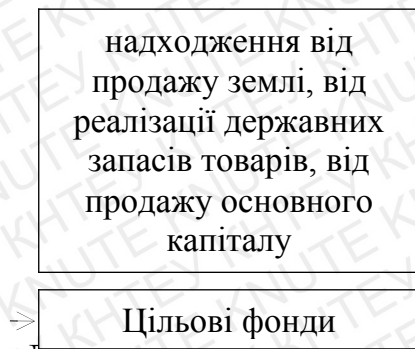

Рис. 2.2 Фінансові ресурси держави

Державні фінансові ресурси формують центральні та місцеві органи влади й управління за рахунок бюджетів, позабюджетних фондів і залучених засобів, а також державними підприємствами, установами чи організаціями за рахунок власних або позичених коштів. Вони є цілісною системою суспільних відносин, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів з метою виконання завдань і функцій держави. Фінансові ресурси держави існують у двох формах:

- централізовані, які формуються на рівні держави в процесі її фінансової діяльності;
- децентралізовані, які мобілізуються суб'єктами господарювання для забезпечення їхньої діяльності та домашніми господарствами для створення належних умов життя та відтворення населення.

Фінанси домогосподарств є важливим елементом фінансової системи, оскільки формування і використання ресурсів населення безпосередньо пов'язане з розвитком державних фінансів, фінансів підприємств і установ, банківської системи, страхування та ін. Розвиток суспільства підпорядкований забезпеченню інтересів громадян, їхніх груп та об'єднань, тому обсяг формування фінансових ресурсів домогосподарств суттєво впливає на здатність бюджетів до формування дохідної бази, оскільки сплата населенням обов'язкових платежів визначається рівнем їхніх доходів та обсягами витрат. Мобілізація фінансових ресурсів домогосподарств є передумовою для сплати податкових платежів до бюджетів, а їхня структура дає змогу прогнозувати майбутній обсяг інвестицій.

Фінансові ресурси домогосподарства формують та використовують враховуючи власні можливості та інтереси, вони становлять основу їхніх фінансів.

З урахування думок згаданих вище авторів сформулюємо власне тлумачення поняття “фінансові ресурси домогосподарств” як сукупність вартісного вираження джерел формування особистого майна (тобто активів фізичних осіб, а саме: нерухомості, рухомого майна, споруд, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових засобів та їх еквівалентів тощо) домашніх господарств. Вони необхідні для виконання фінансових зобов’язань, зростання добробуту, відтворення та подальшого соціально-економічного розвитку родини (сім’ї).

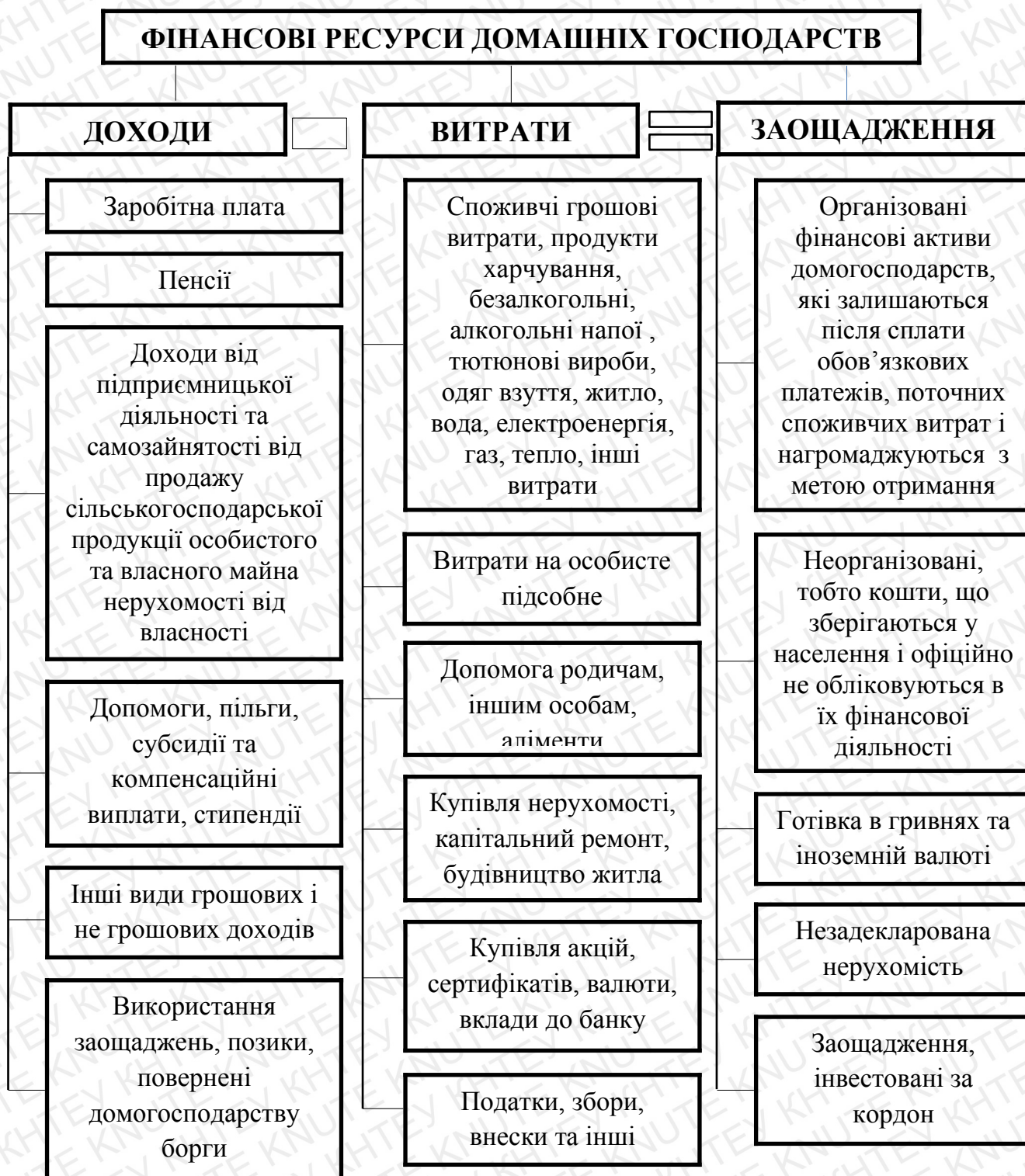

Рис 2.3 Структура фінансових ресурсів домашніх господарств

Загальна схема, що характеризує структуру фінансових ресурсів домашніх господарств (рис. 2.3), свідчить про наступне. Основними джерелами формування фінансових ресурсів домашніх господарств є заробітна плата, пенсії, доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості, продажу сільськогосподарської продукції особистого і домашнього майна, нерухомості, допомоги, пільги, субсидії, стипендії інші види грошових та негрошових доходів. Витрати і заощадження характеризують напрями використання нагромаджених доходів. За їх цільовим призначенням прийнято виділяти сукупні витрати, в тому числі на споживання, витрати на особисте підсобне господарство, допомогу родичам тощо. Згідно з офіційною статистичною звітністю, заощадження – це частина доходів, які домашні господарства на визначений період часу не використали для споживчих потреб і отримання послуг, а нагромаджували з метою використання у перспективі. Вони входять до складу сукупних витрат. Але в даному випадку вони виділені в окрему групу як заощадження. Останні запропоновано розподіляти на організовані, які виступають у формі фінансових активів з метою отримання від реалізації майбутніх доходів або отримання додаткових благ, і неорганізовані, які в силу різних причин не обліковуються в офіційній економіці і не враховуються в статистичній звітності.

Таблиця 2.1

Витрати та ресурси домогосподарств

	Роки				
	2013	2014 ¹	2015 ¹	2016 ¹	2017 ¹
Кількість домогосподарств України, тис.	16959	16945	15074	15033	14986
Середній розмір домогосподарства осіб	2,58	2,58	2,59	2,58	2,58
Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	4470,5	4563,3	5231,7	6238,8	8165,2
Сукупні витрати в середньому за	3820,3	4048,9	4952,0	5720,4	7139,4

місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.					
Заощадження	650,2	514,4	279,7	518,4	1025,8

1 Без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Аналіз вищеперелічених показників за 2013–2017 рр. (табл. 2.1) дозволяє виділити такі тенденції щодо розвитку домашніх господарств та формування їхніх фінансових ресурсів [9].

1. При поступовому зниженні загальної кількості домашніх господарств та стабільно-однаковій середній чисельності осіб, що входять до складу одного господарства, спостерігаються досить низькі темпи зростання фінансових результатів їх діяльності. Зокрема, за період 2013–2017 рр. грошові доходи домашніх господарств збільшились у 1,8 рази, витрати – майже у 1,9 рази, а заощадження – у 1.6 рази.

2. Нагромадження домогосподарствами доходів та рівень використання витрат на споживання та заощадження перебуває в прямій залежності не тільки від економічного стану в державі, а й соціальних і демографічних факторів, що забезпечують економічний розвиток країни. Зокрема, зниження кількості населення і загострення демографічної ситуації в Україні знайшли відбиття в спадній тенденції щодо зниження кількості домашніх господарств.

3. Світова фінансова криза та військові дії на сході країни негативно вплинули на результати фінансової діяльності домогосподарств, знизивши темпи приросту доходів, видатків і заощаджень. При цьому відбулись якісні зміни в пропорціях між досліджуваними показниками. Проблема в тому, що специфіка фінансової поведінки домашніх господарств як суб'єктів економіки формується під впливом багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів. В умовах кризової ситуації різко знизилась темпи приросту заощаджень, доходів і витрат на забезпечення життєдіяльності осіб, що входять до складу домогосподарств.

Як я вже сказав, фінансова система включає в себе ще одну важливу ланку – фінанси суб'єктів господарювання, аналіз показників якої дасть змогу більш точно зробити висновок про стан фінансової системи України.

Фінансові ресурси підприємства - це грошові кошти, що знаходяться в його розпорядженні. Їх можна спрямувати на розвиток виробництва, утримання об'єктів невиробничої сфери, створення резервів. Та частина фінансових ресурсів, що направляється на розвиток виробничо-комерційного процесу, є капітал у його грошовій формі [15, ст.281].

Як відомо, джерелами формування фінансових ресурсів підприємств є власні та залучені кошти. Власний капітал характеризує загальну вартість засобів підприємства, які належать йому на правах володіння, користування та розпорядження, тобто перебувають у його власності й використовуються суб'єктом господарювання для формування частини активів безстроково на безоплатній, безповоротній основі [14, ст.102].

Застосування власних фінансових ресурсів має низку переваг, зокрема забезпечення вищого рівня фінансової незалежності, ліквідності та платоспроможності, а також прибутковості завдяки економії на сплаті позикового процента. Разом із позитивними аспектами застосування власного капіталу слід звернути увагу на те, що він обмежує можливості підприємства у залученні додаткових ресурсів для підвищення рентабельності та використання ефекту податкової парасольки.

Залучені кошти представлені отриманими на фінансовому ринку короткостроковими та довгостроковими кредитами. Поряд із можливістю необмеженого доступу до кредитних коштів як позитивною стороною використання залученого капіталу, умови його отримання (зокрема, термін кредитування, відсоткова ставка) можуть бути досить обтяжливими для суб'єктів господарювання, що зменшує інтерес до залучення фінансових ресурсів такого виду.

Джерелами фінансових ресурсів є: прибуток, амортизаційні відрахування, кошти від продажу цінних паперів, статутні та інші внески юридичних і фізичних осіб, кредити, кошти від реалізації страхового поліса і т.д. Основні джерела формування фінансових ресурсів відображено на рис.2.4.

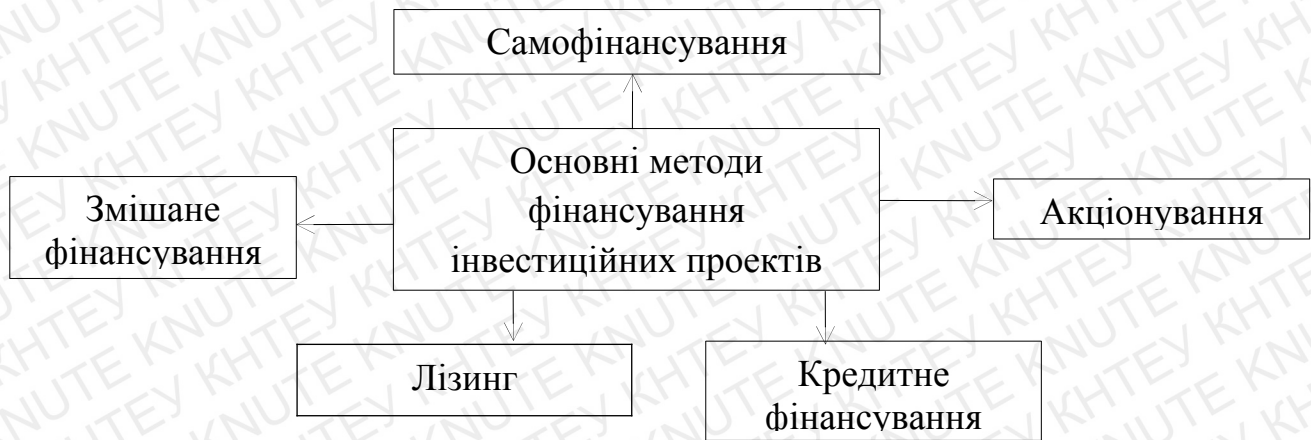

Рис.2.4 Джерела формування фінансових ресурсів

Формування фінансових ресурсів підприємств відбувається у разі застосування таких підходів:

1. Суб'єкти господарювання самостійно визначають способи формування фінансових ресурсів на напрями їх використання у межах чинного законодавства.
2. Суб'єкти господарювання самостійно визначають способи формування фінансових ресурсів на напрями їх використання у межах установлених державою бюджетно-податкових важелів регулювання економіки.
3. Способи формування фінансових ресурсів на напрями їх використання визначаються законодавчо встановленими вимогами до організації роботи суб'єктів підприємництва різних форм господарювання та видів економічної діяльності [3, с. 43].

Одним із найважливіших завдань сучасних суб'єктів господарювання є пошук та визначення основних напрямів покращення їх фінансового стану. Проте в сучасних умовах розвиток економіки України характеризується нестабільними тенденціями до зростання, що наряду з негативним впливом чинників як зовнішнього, так і внутрішнього середовища приводить до погіршення фінансового стану підприємств та їх фінансових результатів загалом. Так, проведений аналіз фінансових результатів діяльності вітчизняних підприємств за даними Держстату України протягом 2013-2017 років (табл. 3) свідчить про

суттєве покращення фінансових результатів вітчизняних підприємств за видами економічної діяльності як загалом, так і у промисловості зокрема [30].

Таблиця 2.2

Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності у 2013-2017 рр. у млн. грн

	Чистий прибуток (збиток)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
2013					
Усього¹	-22839,7	65,0	179259,6	35,0	202099,3
промисловість	-4181,1	62,3	64 470,8	37,7	68 651,9
2014					
Усього²	-590066,9	65,5	202 704,5	34,5	792771,4
промисловість	-178730,9	62,4	59 910,7	37,6	238 641,6
2015					
Усього²	-373516,0	73,3	352980,4	26,7	726496,4
промисловість	-188 267,9	72,6	75 334,3	27,4	263 602,2
2016					
Усього²	29705,0	73,0	396745,4	27,0	367040,4
промисловість	-24724,7	72,5	117202,7	27,5	141927,4
2017					
Усього²	158849,8	69,7	274839,1	30,3	115989,3
промисловість	72065,5	69,0	144270,7	31,0	72205,2

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків і бюджетних установ.

² Дані за 2014-2017 рр. наведено без урахування результатів діяльності банків, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Протягом 2013-2015 років всього та у промисловості зокрема підприємства отримували чистий прибуток, який щороку неухильно знижувався. Так, у 2013 році збиток становив всього 22 839,7 млн. грн. (-4181,1 млн. грн. у промисловості), суттєво зріс у 2014 році і становив 590 066,9 млн. грн. всього і 178 730,9 млн. грн. у промисловості. У 2015 році спостерігалось деяке його

зменшення порівняно з 2014 роком, і збиток становив всього 373 516,0 млн. грн. (-188 267,9 млн. грн. у промисловості відповідно).

Починаючи з 2016 року діяльність підприємств стала прибутковою. У 2016 році чистий прибуток суттєво зріс, і становив 29705,0 млн. грн., хоча в промисловості цей показник був ще досі від'ємним і дорівнював -24724,7 млн. грн. У 2017 році відбулося подальше його зростання, і чистий прибуток становив 158849,8 млн. грн. і 72065,5 млн. грн. – у промисловості відповідно.

Натомість протягом 2013-2017 років дещо зросла частка підприємств, які одержали прибуток, у загальній кількості підприємств: всього з 65,0% у 2013 році до 69,7% у 2017 році (у промисловості – з 62,3% до 69,0%), що на фоні покращення фінансового результату (чистого прибутку – збитку) можна вважати ще однією позитивною тенденцією.

2.2. Державні фінанси як основна ланка фінансового сектору економіки України.

Державні фінанси становлять основу фінансової системи України, тому що саме в цій ланці відбувається створення, основний розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту.

Державні фінанси — основний елемент структури фінансової системи. Його складовими є державний бюджет (основний фінансовий план держави за доходами та видатками), місцеві бюджети, державні цільові позабюджетні фонди і державний кредит.

Держава за допомогою державних фінансів перерозподіляє значну частину валового внутрішнього продукту, який виступає головним об'єктом фінансових відносин. Своєю чергою, суб'єктом цих фінансових відносин, з одного боку, є держава, а з іншого – населення та підприємницькі структури. Державні фінанси, як головна ланка фінансової системи держави, опосередковують майже 80% усіх фінансових відносин і включають різноманітні фінансові інституції, за допомогою яких держава проводить свою фінансову діяльність. Ця ланка охоплює державний бюджет, централізовані та децентралізовані фонди цільового призначення, фінанси підприємств і організацій державної та комунальної форм власності, державний кредит, державне особисте та майнове страхування (рис. 2.5).

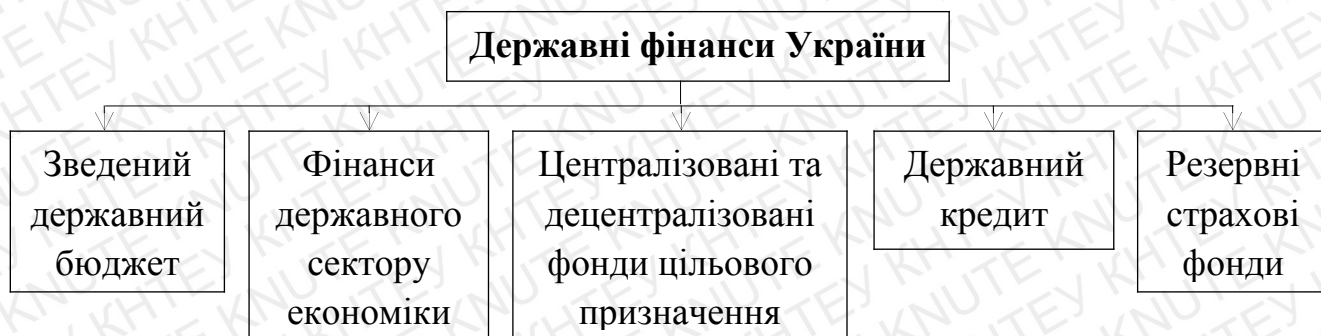

Рис. 2.5 Склад ланки державних фінансів України

Розглядаючи державні фінанси у ширшому аспекті, я вважаю, що державні фінанси є головною підсистемою фінансової системи країни, через яку відбувається вплив на економічні та соціальні процеси, здійснюється розвиток країни тощо.

Центральне місце як у фінансовій системі країни загалом, так і в системі державних фінансів належить Державному бюджету, який перебуває в розпорядженні уряду та призначений для фінансування державного апарату, збройних сил, виконання соціально-економічних функцій.

В наш час для системи державних фінансів притаманна хронічна незбалансованість, зумовлена не лише систематичними помилками в процесі провадження бюджетної політики, її суто фіскальною спрямованістю, але й проблемами в провадженні податкової політики. Основною перешкодою в сфері провадження бюджетної політики є такий рівень видатків, що абсолютно не відповідає дохідній частині бюджету, а отже результатом цього є хронічний дефіцит фінансових ресурсів. На рисунку 2.6 представлено співвідношення доходів та видатків бюджету України за 2013-2017 роки у млрд. грн.

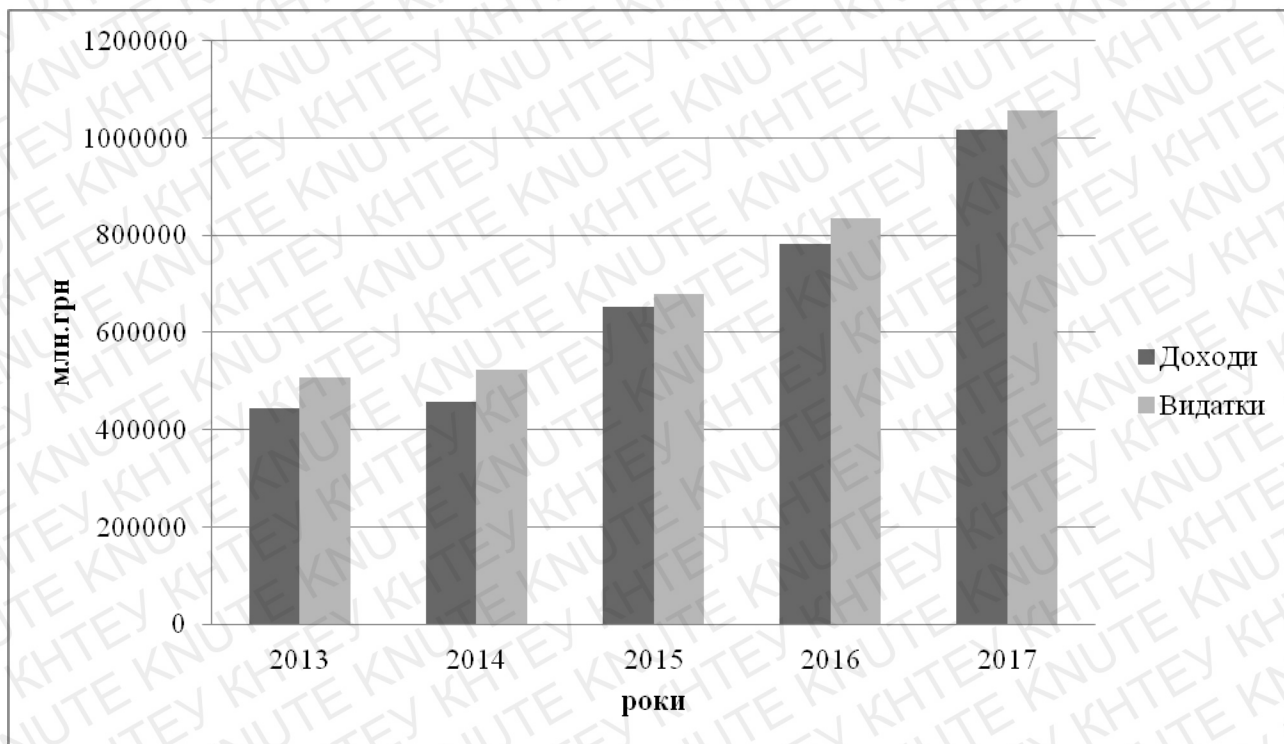

Рис.2.6. Динаміка доходів і видатків Зведеного бюджету України

Як видно з рисунку, для державного бюджету притаманний хронічний дефіцит, причинами якого були економічна криза, як наслідок спад виробництва, зростання внутрішнього і зовнішнього боргу, фінансування великих проектів, значне зростання і нераціональна структура бюджетних витрат; наявність значного тіньового сектора в економіці; неспроможністю влади тримати під контролем фінансову ситуацію в державі; недосконале законодавство і податкова система, військові дії в зоні АТО.

Для ґрунтовнішого аналізу необхідно проаналізувати структуру доходів ЗБУ, що наведена в таблиці 2.3 [26].

Таблиця 2.3

Структура доходів Зведеного бюджету України за 2013 - 2017 роки, %

Доходи	2013	2014	2015	2016	2017
Податкові надходження	79,9	80,58	77,85	83,14	81,45
Неподаткові надходження	19,2	17,68	21,50	16,02	15,18
Доходи від операцій з капіталом	0,40	0,44	0,28	0,20	0,21
Кошти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	0,30	1,18	0,29	0,54	0,16
Цільові фонди	0,20	0,12	0,09	0,10	3,0

Щодо доходів державного бюджету значну їх частину складають податкові надходження, а саме більше 75%. Аналіз структури доходів Зведеного бюджету України показав, що існує тенденція до їх росту. У 2017 податкові надходження займали 81,45%, що на 1,55% більше показника 2013 року, що у абсолютному вимірі становить 474190,7 млн. грн.. Проте, як ми бачимо, цей приріст не має твердого підґрунтя у зв'язку з тим, що в Україні протягом останніх років нестабільна економічна ситуація, зокрема недосконала податкова політика.

Що ж стосується неподаткових надходжень, то їх частка на противагу постійно зменшується. Протягом аналізованого періоду їх частка в доходах бюджету зменшилась на 4,02%. На мою думку, це свідчить про неефективне використання державної власності, оскільки її частка в загальному економічному потенціалі

виробничої сфери залишається достатньо високою – 35%, а віддача у вигляді відрахувань від її використання та здачі в оренду складає всього лише 5,5% від доходів державного бюджету.

Наступною статтею доходів є дохід від операцій з капіталом. Як ми бачимо, у 2017 році він дещо зменшився порівняно з 2013 роком на 0,20%. Основною причиною цього є зменшення майже удвічі надходжень від продажу основного капіталу, а також відсутністю ринку землі та нерозвиненістю ринків як матеріальних, так і нематеріальних активів.

Розглянувши динаміку доходів і видатків, що складався в попередні роки, проаналізуємо стан бюджетного дефіциту за останні п'ять років, а саме 2013–2017 роки. Для цього скористаємося табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Державний бюджет України за 2013–2017 роки

Рік	Доходи млн. грн	Видатки млн. грн	Сальдо(дефіцит) млн. грн
2013	339180,3	403403,2	-64707,6
2014	357084,2	430217,8	-78052,8
2015	534694,8	576911,4	-45167,5
2016	616274,8	684743,4	-70130,2
2017	793265,0	839243,7	-47849,6

Проаналізувавши доходи та видатки державного бюджетів, можна зробити певні висновки щодо дефіциту державного бюджету. З 2013 по 2017 роки його розмір скоротився, але з метою повного розуміння ситуації, що склалася у цій сфері, необхідно дослідити зміни даного показника в останні роки з урахуванням змін ВВП України (табл. 2.5). Аналіз питомої ваги дефіциту бюджету (а не абсолютних його значень) дає змогу зрозуміти реальні масштаби зростання дефіциту бюджету з урахуванням змін ВВП України у 2013–2017 роки.

Таблиця 2.5

Дефіцит державного бюджету України у відсотках до ВВП 2013–2017 роки

Показник	2013	2014	2015	2016	2017
Бюджетний дефіцит, млн. грн	64707,6	78052,8	45167,5	70130,2	47849,6
Валовий внутрішній	1 454 931	1 566 728	1 979 458	2 383 182	2 982 941

продукт, млн. грн					
Питома вага бюджетного дефіциту у ВВП, %	4,45	4,98	2,28	2,94	1,60

Привертає увагу той факт, бюджетний дефіцит має певні обмеження. Маастрихтською угодою визначено, що припустимим є дефіцит на рівні 3% від ВВП. Хоча такий норматив є досить умовним, тому що межа безпеки бюджетного дефіциту залежить від особливостей конкретної країни у тій чи іншій економічній ситуації.

У 2013 році обсяг ВВП був найнижчим за аналізований період [7], а саме 1 454 931 млн. грн, питома вага бюджетного дефіциту у ВВП сягає 4,45%, що є більшим за норматив. У наступному році бюджетний дефіцит збільшився до 78052,8 млн. грн, тоді як збільшився і ВВП до 1 566 728 млн. грн, тому питома вага бюджетного дефіциту у ВВП теж мала невелике збільшення і сягнула 4,98%, що теж є значно більшим за нормативне. У 2015 році дефіцит державного бюджету сягнув найнижчого рівня у виділеному періоді і склав 2,28% до ВВП. Це пов'язано з падінням абсолютного значення дефіциту державного бюджету України та зростанням рівня доходів державного бюджету України та ВВП. У 2016 році відбулося зростання бюджетного дефіциту до 70130,2 млн.грн і незначний ріст його питомої ваги у ВВП до 2,94% відповідно. Проте у 2017 році питома вага бюджетного дефіциту у ВВП значно скоротилась і становила 1,60%, завдяки зменшенню дефіцит бюджету до 47849,6 млн.грн та росту ВВП до 2 982 941 млн.грн, що беззаперечно є позитивним явищем для економіки України.

Таблиця 2.6

Державний борг України з 2013 по 2018 рр. (млн. грн.)

Роки	Загальний борг, млн. грн.	Відносно минулого року, %	Зовнішній борг, млн. грн.	Внутрішній борг, млн. грн.
2013	584 114,1	+13.3%	300 025,4	284 088,7
2014	1 100 564,0	+88.4%	611 697,1	488 866,9
2015	1 572 180,2	+42.9%	1 042 719,6	529 460,6

2016	1 929 758,7	+22.7%	1 240 028,7	689 730,0
2017	2 141 674,4	+11.0%	1 374 995,5	766 678,9
2018	2 112 768,6	-1.3%	1 344 231,7	768 536,9

Протягом 2013–2017 рр., за даними Міністерства фінансів України загальна сума державного та гарантованого державою боргу збільшилась більш ніж втричі – до 2 112 768,6 млн. грн. станом на 31.12.2017 р. (з 584 114,1 млн.грн. станом на 31.12.2013 р.)[25]. Масштабне залучення запозичень на зовнішніх ринках та їх неефективне використання призвели до того, що згодом залучення нових позик стало необхідним для виплати відсоткових платежів за попередніми.

Граничний обсяг внутрішнього і зовнішнього державних боргів визначається ст. 18 Бюджетного кодексу України, згідно якої величина суми боргу не має перевищувати 60% фактичного річного ВВП України. Згідно з вітчизняними і іноземними дослідженнями економічно безпечний рівень державного і гарантованого державою боргу для України наразі становить близько 35 % від ВВП. Такий висновок базується на статистиці настання дефолтів у країнах з ринками, що формуються (досліджено МВФ) та на власному досвіді України, яка вже двічі була не в змозі самостійно виконувати свої боргові зобов'язання при їх наближенні до рівня 30–35 % відносно ВВП [6, с. 7-8].

Співвідношення державного боргу України у % до валового внутрішнього продукту протягом останніх п'яти років наведено на рис. 2.7. Як видно, до 2016 р. в Україні відбувалось збільшення співвідношення державного боргу і ВВП, і в 2016 р. він був найвищим за останні роки, проте у 2017 році відбулося його зменшення. Це дає змогу зробити висновок, що державний борг України генерує чималі ризики для фіскальної стійкості країни. Здійснення запозичень у значних обсягах в умовах рецесії посилює загрози та ризики для макрофінансової стабільності в країні.

Проблема державного боргу України є особливо актуальною у зв'язку з суттєвим зростанням такого відносного показника, як обсяг боргу у розрахунку на одну особу (рис. 2.8).

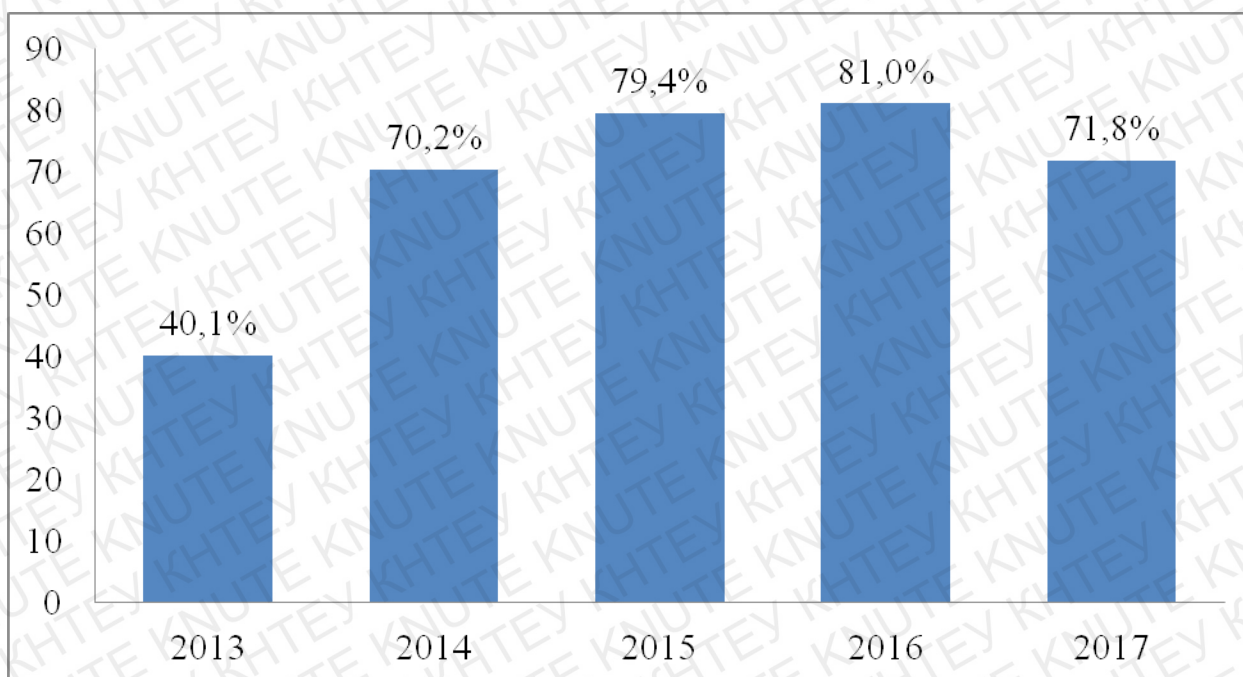

Рис. 2.7 Динаміка державного боргу України у % до ВВП

Дані рис. 2.8 свідчать про тривожну тенденцію щодо зростання державного боргу України в розрахунку на одну особу. В останні роки після світової фінансової кризи значення цього показника зросло майже у 18 разів. Звичайно, що певний вплив мав чинник інфляції.

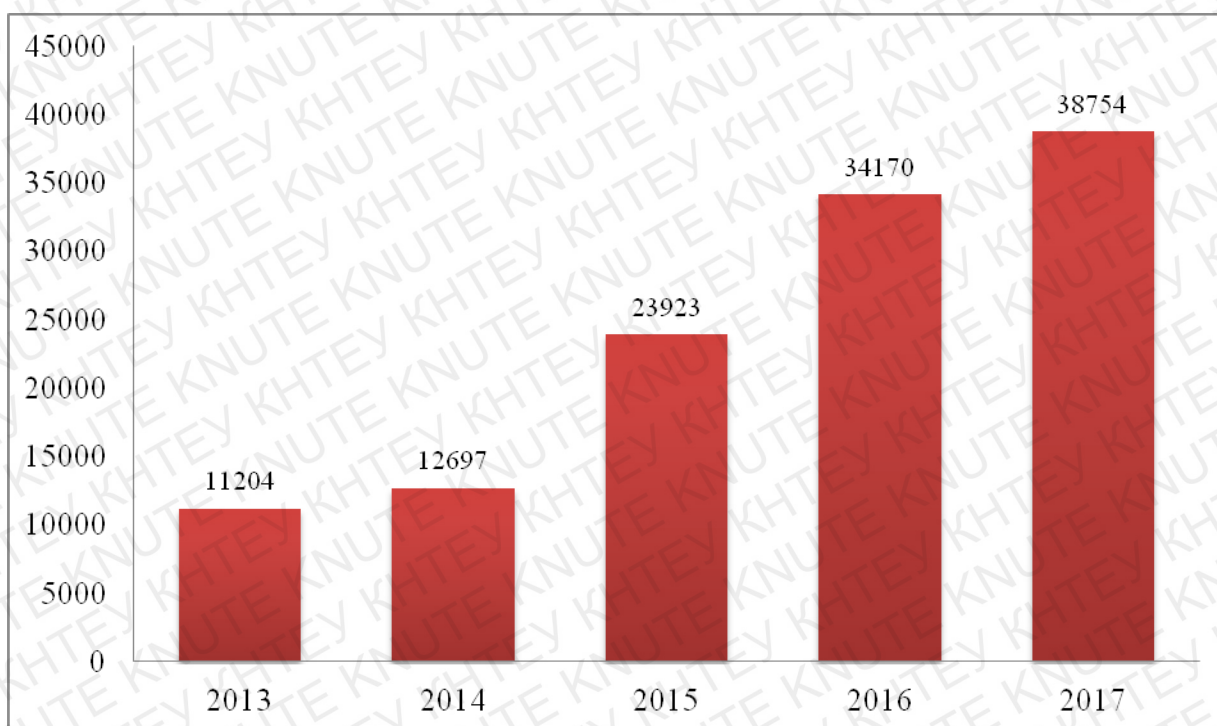

Рис. 2.8 Динаміка державного боргу України в розрахунку на одну особу (грн.).

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що нинішній рівень економічної безпеки в Україні, з огляду на тенденцію щодо швидкого зростання обсягу зовнішньої і внутрішньої заборгованості, загрозовий. Державний борг може досягати досить великих розмірів, проте він завжди мусить знаходитися в певній залежності відносно величини ВВП. Перевищення показника державного боргу відповідно до граничних розмірів щодо ВВП, а отже й інших макроекономічних показників, починає становити загрозу економічній безпеці країни.

Тому, як свідчить статистика, економіка України так і не змогла подолати негативні впливи світової фінансової кризи 2008–2009 років та військових дій на сході і стабілізувати стан державних фінансів по теперішній час, тому Державний бюджет України є дефіцитним, а державний борг зростає з кожним роком. Проте проаналізувавши питому вагу дефіциту бюджету у ВВП за останні роки, можна впевнено зробити висновок, що динаміка цих показників є позитивною.

Висновки до розділу 2

Аналіз бюджетної системи України за 2013-2017 роки показує, що видатки завжди перевищують доходи і в країні спостерігається постійний дефіцит бюджету. З метою підвищення доходності державного бюджету постійно зростає податкове навантаження, що не завжди має обґрунтований і раціональний характер та не завжди відповідає принципу соціальної справедливості. Існуюча фінансова система не завжди дозволяє ефективно та повною мірою акумулювати фінансові ресурси, а в кінцевому результаті - перерозподілити їх між різними її сферами та відслідковувати їх цільове використання. В результаті цього, гальмуються процеси припливу інвестицій, що так необхідні для економічного зростання, знижується конкурентоспроможність реального сектору економіки.

Незважаючи на усі ці негативні явища, все ж таки спостерігається помітна позитивна тенденція в динаміці показників досліджуваних ланок фінансової системи. Питома вага дефіциту бюджету у ВВП країни у 2017 році скоротилась втричі відносно 2013 року і знаходиться в межах нормативних значень. Це пов'язано з зменшенням бюджетного дефіциту, а також зростанням доходів бюджету країни. Щодо фінансів суб'єктів господарювання, спостерігається зменшення частки збиткових підприємств, зростання доходів і підвищення рентабельності. За таких умов з'являються можливості для розвитку підприємств, оновлення їх матеріально-технічної бази, фінансування інноваційної діяльності, створення нових робочих місць і збільшення оплати праці.

Тому, пріоритетним завданням для забезпечення розвитку фінансової системи України залишається подолання дефіциту державного бюджету України. Найбільш ефективними напрямками, на мою думку, є: вдосконалення контролю за використанням коштів державного та місцевих бюджетів; збільшення дохідної частини бюджету при запровадженні виваженої податкової політики, яка б забезпечила підвищення функціонування різних галузей виробництва; створення платникам податків сприятливих умов для розвитку своєї діяльності; скорочення капітальних видатків; здійснення внутрішніх і зовнішніх позик.

РОЗДІЛ 3

Напрями розвитку фінансової системи України і механізму її функціонування в умовах трансформації економіки.

3.1. Основні проблеми функціонування фінансової системи в Україні та шляхи їх вирішення.

У сучасних умовах фінансова система України формується за європейським взірцем. Деструктивні наслідки світової фінансово-економічної кризи 2007–2008 рр. та «політичної кризи» 2014–2018 рр. зумовили цільову спрямованість України на фінансову стабілізацію. У зв'язку з цим об'єктивно необхідним є дослідження основних проблем і перспектив її розвитку з урахуванням європейського вектору. Саме стабільність у фінансовому секторі держави виступає важливою передумовою її економічного розвитку та зростання суспільного добробуту. Зупинимося на кожній складовій з якої складається фінансова система, визначимо які реформи потрібно здійснити, щоб досягти максимального ефекту.

Державний борг є об'єктивно важливим макроекономічним важелем регулювання економіки держави. Залежно від сфери розміщення вирізняють внутрішній і зовнішній державний борг.

Аналіз упродовж досліджуваного періоду (2013–2017 рр.) показав, що в структурі державного боргу за всі роки зовнішній борг переважає над внутрішнім. Ця ситуація свідчить про неефективну політику країни у сфері залучення кредитних коштів.

Важливим є дотримання оптимальних рівнів внутрішньої та зовнішньої заборгованостей. На мою думку, у борговій політиці держави пріоритет повинен надаватися внутрішнім запозиченням. Адже зовнішні позики, особливо ті, що залучені від міжнародних організацій, нерідко обумовлюються нав'язуванням додаткових зовнішніх вимог, зокрема з політичним підтекстом, що порушує економічну і політичну незалежність держави. Таким чином, як бачимо, існує потреба у проведенні важливих кроків щодо зменшення державного боргу, його оптимізації [4, ст.5].

Бюджетний дефіцит – складне багатofакторне явище, яке, з одного боку, зовсім не свідчить про незбалансованість економіки, а з іншого – вимагає контролю, адже за відсутності дієвого регулювання він може перевищити граничний рівень, що призведе до кризових явищ в економіці [29, с. 165].

На сучасному етапі, дефіцит бюджету України, хоч і є хронічним, проте спостерігається позитивна динаміка до його зменшення. Не зважаючи на це, ця проблема все одно потребує розв'язання. З одного боку, потрібна концентрація коштів на загальнодержавному та місцевих рівнях, а з другого - мобілізація значних обсягів ресурсів для забезпечення розвитку суб'єктів господарської діяльності, але не тільки за рахунок підвищення податків. З цією метою необхідно: удосконалити податкову систему, створити сприятливі умови для підприємницької діяльності; запровадити жорсткий режим економії бюджетних коштів; перейти від бюджетного фінансування до системи надання субсидій, субвенцій, інвестиційних позик суб'єктам господарювання; запровадити науково обгрунтовану систему прогнозування показників, що беруться за основу формування доходів і видатків бюджету, використовувати їх при бюджетному плануванні нормативи бюджетної забезпеченості.

Ще однією проблемою на сьогодні для України залишається незбалансованість у видатках та доходах бюджету, а також значне зростання державної заборгованості та нераціональний розподіл витрат. Для розв'язання зазначених питань, на нашу думку, необхідно впровадити контроль за витрачанням коштів, їх доцільністю та належним чином відслідковувати грошові потоки. Водночас обов'язковим має бути зменшення обсягів запозичень для покриття бюджетного дефіциту.

За рахунок неефективної роботи фінансової системи у сучасних умовах відбувається неповне акумулювання фінансових ресурсів та нераціональний їх перерозподіл між різними сферами. У результаті цього гальмуються надходження інвестицій у країну, адже саме вони необхідні для сталого економічного розвитку та стабільного функціонування держави.

Серед основних проблем фінансової системи України слід назвати також неефективну систему державного регулювання, що унеможлиблює сталість її розвитку. Одним із варіантів якісної трансформації фінансової системи країни може бути використання прогресивного світового досвіду провідних країн світу - Великобританії, Німеччини, Японії – у галузі створення єдиного регулятора фінансової системи. За допомогою останнього можливим стане уникнення протиріч у сфері контролю за фінансами та формування надійного базису для інтеграції України у світову фінансову систему.

З метою відновлення економічного зростання необхідно розробити та реалізувати комплексну податково-бюджетну політику, чітко визначивши поточні та стратегічні пріоритети. До цих заходів, на мою думку, належать структурна перебудова економіки на інвестиційно-інноваційній основі та підвищення ефективності функціонування державного сектора. Необхідно здійснити перехід до системи середньострокового бюджетного планування, що дасть змогу запроваджувати бюджетні програми тривалістю більше одного року, комплексно оцінювати їх результати та підвищувати ефективність бюджетних інвестицій. Нагальним є раціоналізація видатків бюджету, надання пріоритету продуктивним інвестиціям та скороченням неефективних програм.

Заходи фіскально-бюджетної політики повинні бути спрямовані на забезпечення економічного зростання, підтримання внутрішнього попиту та створення робочих місць. Зниження та перерозподіл податкового тягаря є одним із найпріоритетніших завдань фінансової політики для покращення соціально-економічного добробуту населення. Нині необхідно закласти підвалини реформування податкової системи, трансформації податків у ефективний інструмент регулювання соціально-економічних процесів.

Надзвичайно актуальним в Україні залишається питання визначення джерел фінансування структурних реформ. Підвищення податкового тягаря для фінансування реформ у ситуації, що склалася, не є доцільним. Збільшення надходжень від податків за рахунок удосконалення адміністрування та розширення бази оподаткування можна досягти у середньостроковій перспективі.

Використання коштів, залучених за рахунок державних позик, в якості інвестицій в інфраструктуру та для фінансування структурних реформ є виправданим за умови чітко визначених цілей та наслідків.

Одним з найважливіших напрямків реформи фінансової інфраструктури, і фінансової системи в цілому є створення єдиної системи фінансових інститутів. Так головним державним органом у цій системі є Міністерство фінансів України, на нього зокрема покладено завдання розроблення Державного бюджету України – це основа фінансової системи держави. Так щоб розробити Проект Державного бюджету потрібно знати обсяг податкових надходжень до бюджету, ці дані подає Державна Податкова Адміністрація України, отримати Звіт про виконання поточного бюджету від Державного казначейства України. Тобто в бюджетному процесі є багато органів які мають самостійний статус і не підпорядковуються Міністерству фінансів України безпосередньо. А для того, щоб ефективно скласти бюджет потрібно знати про стан справ у податковій, казначейській галузі “без посередників”. Потрібно створити Міністерство фінансів України і в його складі створити Департаменти: податковий, казначейський, контрольно-ревізійний тобто всі органи які беруть участь у процесі розроблення бюджету, а потім і контроль його виконання. Таким чином Міністр фінансів буде безпосередньо знати стан справ в усіх сферах, і контролювати їх. Це дасть змогу ефективніше, продуктивніше, а головне мобільніше реагувати на стан справ у фінансовій системі України.

За нинішніх умов господарювання під час забезпечення соціально економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень особлива увага приділяється своєчасності та повноті мобілізації фінансових ресурсів і напрямам витрачання їх у різних ланках фінансової сфери [17, ст.102]. Управління охоплює весь процес формування та використання фінансових ресурсів стосовно доцільності та обґрунтованості здійснення фінансових операцій на місцевому рівні. Відтак виникає необхідність у створенні ефективного механізму управління, що забезпечить соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних

утворень завдяки належному формуванню та ефективному використанню фінансових ресурсів суб'єктами господарювання.

На розвиток фінансової системи впливає безліч факторів, які потрібно враховувати з метою недопущення застою і кризових явищ. У цьому зв'язку необхідно налагоджувати та вдосконалювати механізми реалізації фіскальної, грошової і кредитної політик з метою забезпечення належного функціонування вітчизняної фінансово-кредитної системи. Водночас стратегія і тактика реформування фінансової системи повинна полягати у поступовій реструктуризації, яка передбачатиме подальшу трансформацію фінансів.

На особливу увагу заслуговує питання створення потужної групи банків, зменшення податкового тиску та впорядкування фінансових потоків. У цьому контексті слід зазначити, що цим питанням повинні займатися відповідні органи законодавчої та виконавчої влади: раціональне функціонування всієї фінансової системи можливе лише за рахунок належного функціонування кожної складової окремо та у разі їх поєднання.

Щодо перспектив розвитку вітчизняної фінансової системи, слід зазначити, що їй необхідно ефективно використовувати фінансовий механізм діяльності бюджетних установ, здійснювати перманентний пошук нових джерел фінансових ресурсів в умовах дефіциту бюджетних коштів, а також раціонально використовувати кошти, залучені за допомогою державного кредиту, зміцнюючи при цьому довіру до державних цінних паперів. І найголовніше – це економно витратити бюджетні кошти та обов'язково посилити контроль за їх цільовим використанням.

Також, на мій погляд, для покращення стану фінансової системи України необхідно переглянути ключові напрямки стабілізаційної політики: розвиток страхового механізму пенсійного забезпечення, медичного обслуговування, страхових принципів фінансування для отримання вищої освіти. Це полегшить навантаження та сприятиме удосконаленню функціонування фінансової системи країни. Для зменшення заборгованості Україні слід поновити свій імідж та відновити довіру населення, емітуючи при цьому державні облігації з метою

залучення додаткових коштів. Разом з тим у довгостроковій перспективі необхідно створити відповідні механізми, спрямовані на стимулювання розвитку фінансів домогосподарств, оскільки, як свідчить практика зарубіжних країн, домогосподарства посідають провідне місце у формуванні доходної частини бюджетів усіх рівнів.

Таким чином, можна зробити висновок, що найважливішими проблемами розвитку фінансової системи України на сучасному етапі є:

- незбалансованість державного бюджету;
- відсутність політики захисту вітчизняного товаровиробника;
- відсутність ефективної державної підтримки розвитку малого і середнього бізнесу;
- недосконалість діючої системи оподаткування;
- неефективний контроль за сплатою податків;
- недостатній контроль за цільовим і раціональним використанням бюджетних коштів;
- високий рівень видатків на управління;
- невідокремленість державних цільових фондів від Державного бюджету;
- недостатні обсяги тимчасово вільних коштів у підприємств і населення;
- низький рівень довіри до держави взагалі і до банківської системи зокрема;
- низький рівень розвиненості фінансового ринку;
- нераціональне використання коштів, залучених за допомогою державного кредиту;
- низький рівень кредитування реального сектора економіки;
- великі обсяги тіньової економіки;

Удосконалення фінансової системи України можливе через здійснення комплексу таких заходів:

- чіткий розподіл фінансових ресурсів між центральними та регіональними органами влади як на стадії їх формування, так і у процесі їх використання;
- розширення функцій, прав і можливостей регіонів з підвищенням їх відповідальності за результати діяльності;

- перегляд витратної частини бюджету;
- формування необхідних централізованих резервів для їх використання замість залучення емісійних кредитів;
- чітка організація діяльності державного казначейства з метою контролю за надходженням коштів та їх цільовим використанням.

Таким чином, у сучасних умовах існує об'єктивна потреба у ефективній реалізації програми фінансового оздоровлення держави, розробці стабілізаційних заходів щодо запобігання негативним наслідкам від фінансової кризи, що вимагає, на нашу думку, прийняття низки відповідних законів, здійснення практичних заходів та розробки науково обґрунтованих критеріїв функціонування фінансової системи держави з метою мінімізації можливих збитків від подальших фінансових криз для вітчизняної економіки. За умови імплементації перерахованих вище рекомендацій сучасна фінансова система України вийде на траєкторію стабільного економічного розвитку. Удосконалення фінансової системи України має ґрунтуватися на забезпеченні фінансової безпеки, зміцненні фінансової самодостатності її інститутів, фінансовій інтеграції України у світове співтовариство через активізацію її участі в діяльності міжнародних фінансових організацій на рівних з іншими країнами правах.

3.2. Удосконалення державної політики в сфері регулювання фінансового сектору.

Умови протікання сучасних фінансово-економічних процесів в Україні визначають об'єктивну необхідність розробки та впровадження комплексу ефективних заходів органів державної влади, що відповідає нагальній потребі відновлення рівноваги фінансової системи держави та досягнення її випереджаючого економічного розвитку загалом. Зростання рівня добробуту населення і підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання є одними з головних завдань держави, які втілюються в життя шляхом реалізації відповідної державної політики, у тому числі економічної, основною складовою якої є державна фінансова політика. Сучасна фінансова політика повинна враховувати всю багатокomпонентність та багатоваріантність управління фінансами для досягнення поставленої мети та виконання завдань щодо ефективного її розвитку. Державна фінансова політика не може визначатися раз і назавжди. Навпаки, на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки вона повинна коригуватися у відповідь на зміни зовнішніх та внутрішніх факторів.

Зауважимо, що в умовах формування ринкової економіки фінансова політика являє собою сукупність заходів держави щодо мобілізації і розподілу фінансових ресурсів для досягнення зростання валового внутрішнього продукту та подолання економічних проблем розвитку.

Реалізація фінансової політики держави здійснюється у вигляді комплексу заходів, які втілюються через фінансове право, фінансову систему і фінансовий механізм з метою найбільш повного виконання фінансами своїх функцій. Через норми фінансового права та елементи фінансової системи і фінансового механізму здійснюється реалізація положень концепції економічного розвитку держави. Якщо остання відсутня, то навряд чи можна говорити про будь-яку фінансову політику в державі [1, с. 342].

Основні види фінансової політики держави розкривають сутність фінансової політики держави (рис. 3.1). Інші види фінансової політики держави, які зустрічаються в роботах дослідників, можна вважати похідними або

комбінаторними, які поєднують в собі окремі елементи фінансової політики і політику держави в інших сферах.

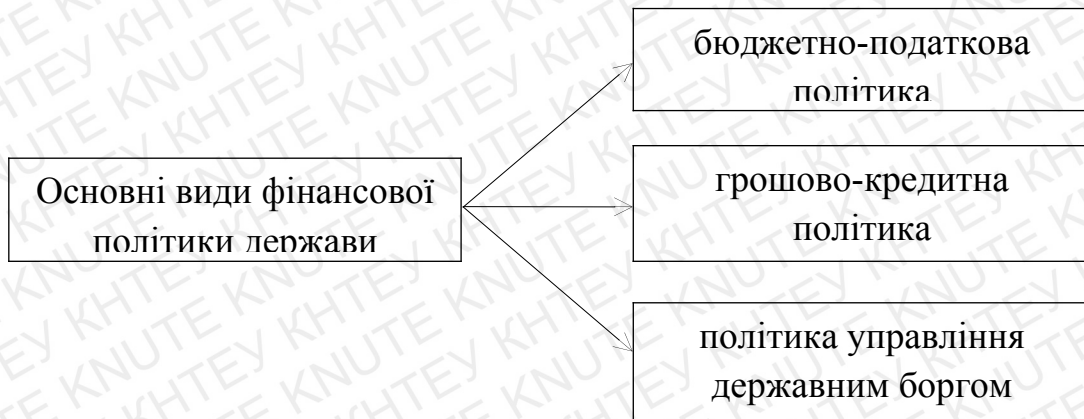

Рис. 3.1. Основні види фінансової політики держави

Для успішної стабілізації економіки в Україні, об'єктивно необхідного значення набувають питання реалізації дієвої стабілізаційної фінансової політики держави, ключовою метою якої є забезпечення оптимального перерозподілу фінансових ресурсів з метою мінімізації впливу кризових явищ на національну економіку, зокрема, підтримка її фінансово безпечних параметрів функціонування та сприяння додержання існуючого рівня її розвитку [18, ст.4.2].

Головними проблемами фінансової політики є проблеми забезпечення динаміки зростання, конкурентоспроможності економіки України, утвердження оновленої моделі фінансового розвитку. Саме такий шлях дозволить Україні зберегти і найефективніше використовувати наявний науково-технічний потенціал для здійснення структурних змін та зайняти належне місце у світовому просторі. Поглиблення курсу ринкових реформ на інноваційних засадах та їх прискорення, радикалізація системних перетворень можуть забезпечити прогресивний розвиток держави. Ефективне функціонування фінансової системи держави залежить від налагодженості фінансових відносин у суспільстві, а також від дієвості фінансового механізму, за допомогою якого реалізується фінансова політика держави.

Система державних фінансів України характеризується низкою вад та суперечностей, які погіршують соціально-економічне становище держави та створюють бар'єри для економічного зростання. Неefективність механізмів

розподілу та витрачання бюджетних коштів призводить до недофінансування важливих державних завдань, надмірний обсяг видатків провокує фіскалізацію податкової системи та нераціональну боргову політику, обмеженість доходів місцевих бюджетів обумовлює втрату автономності органами місцевого самоврядування.

Реалізація фінансової політики характеризується тягарем не зовсім тривкої стабілізації в країні, помірним поживленням економіки, стабілізації матеріально-фінансового балансу та поступовою ліквідацією заборгованості перед внутрішніми та зовнішніми кредиторами.

Основними напрямками фінансової політики сучасного періоду в Україні вважаються:

- сприяння завершенню роздержавлення і приватизації;
- демонополізація економіки;
- забезпечення соціального захисту населення;
- ефективна співпраця України зі світовою організацією торгівлі;
- удосконалення зовнішньоекономічної діяльності з метою зміцнення позиції України на світовому ринку;
- проведення адміністративної та пенсійної реформ.

З метою стабілізації національної економіки та оптимального перерозподілу фінансових ресурсів органами державної влади, перш за все, слід врахувати особливості виникнення кризових явищ, а саме:

- виявлення об'єктивних причин та можливих наслідків їх прояву у вітчизняній економіці;
- прогнозування критеріїв оцінки безпечності кризових явищ;
- дослідження методів антикризового управління та їх використання залежно від сфери виникнення та розміру завданої шкоди [31, с. 87].

Дослідження формування та реалізації фінансової політики в Україні свідчить про її багатоплановість. Нині фінансова політика має переважно тактичний характер, підпорядковується поточним завданням, виконує функції перерозподілу

та стабілізації, неповною мірою відповідає стратегічним орієнтирам соціально-економічного розвитку.

З огляду на це основним завданням має стати активізація регуляторної функції фінансової політики, впровадження ефективних механізмів, формування стратегічного характеру цілеспрямованих рішень з метою забезпечення у системі державного регулювання єдності із соціально-економічною стратегією [10, с. 64].

Також, однією з основних проблем нестійкості фінансової системи України є відсутність належного державного контролю. Оскільки останній - важлива функція держави, за допомогою якої забезпечуються адекватні умови для функціонування фінансової системи, дефіцит належного контролю призвів до зловживань та порушень у сфері фінансових відносин. У цьому зв'язку обов'язковим має бути вдосконалення системи фінансового контролю за рахунок збалансування місцевих та державного бюджетів, досягнення самодостатності у фінансах окремих регіонів країни та галузей економіки, а також дотримання економічної безпеки держави. Усе це може стати запорукою ефективного функціонування державних фінансів та посилить престиж країни перед міжнародною спільнотою. На жаль, фінансова система України не відповідає світовим стандартам, проте досить залежить від зовнішніх відносин, що провокує її трансформацію з урахуванням інтеграції до загального фінансового простору [28].

Відомо, що державний фінансовий контроль – це складова управління економічними об'єктами та процесами, основне завдання якої полягає у спостереженні за певним об'єктом з метою перевірки його відповідності бажаному та необхідному стану, передбаченому законами, положеннями, інструкціями та іншими нормативними актами. В Україні державний фінансовий контроль здійснюють Верховна Рада, Кабінет міністрів, Міністерство фінансів, Національний банк, Рахункова палата, Фонд державного майна, Державна податкова служба та інші державні органи згідно з чинним законодавством. До органів, що реалізують функції внутрішнього фінансового контролю, відносять

Державну контрольно-ревізійну службу України і контрольно-ревізійні підрозділи міністерств та інших центральних органів виконавчої влади країни.

Основними недоліками сучасної системи державного контролю слід вважати, по-перше, той факт, що більшість перевірок на сьогодні мають фіскальний характер: на практиці найчастіше використовують перевірку або ревізію. Водночас зазначені методи дозволяють лише виявити фінансові порушення, констатувати негативні явища, але не дають можливості запобігти їм або детально дослідити причини їх виникнення.

По-друге, негативним моментом у функціонуванні вітчизняної системи державного контролю необхідно зазначити проблему переважного використання заходів подальшого контролю. Як свідчить досвід зарубіжних країн, саме процедури поточного та попереднього контролю вважаються найбільш дієвими, однак що стосується нашої країни, то ці види контролю є нерегульованими та слабкими.

По-третє, особливу увагу доцільно звернути на питання недосконалості чинних нормативно-правових документів та розміру штрафів. Оскільки сума штрафів за незаконне або нецільове використання бюджетних коштів менша за самі обсяги цих коштів, держава втрачає значні суми через зловживання посадових осіб, що призводить до збільшення порушень. На сьогодні також існує певна нерегульованість дій серед зовнішніх контролерів, якими є Рахункова палата та Державна контрольно-ревізійна служба України.

Ураховуючи все вищевикладене, є підстави стверджувати, що стабілізація у суспільстві та поступове економічне зростання потребують проведення активної фінансової політики і забезпечення функціонування стабільної фінансової системи. Для покращення ситуації в Україні потрібно запровадити заходи щодо оздоровлення фінансової ситуації в Україні, зокрема фінансів базової ланки економіки – державних фінансів та фінансів підприємств та організацій, які можуть дати позитивні результати та зупинити негативні процеси в економіці: падіння рівня виробництва, знецінення грошей, дефіцит держбюджету та забезпечити передумови для подальшого економічного зростання.

Висновки до розділу 3

Фінансова політика нинішнього етапу розвитку розроблена на основі вимог фінансової стратегії та з урахуванням сформованих економічних умов. Вона передбачає подолання кризового стану, в якому знаходяться сьогодні фінанси. Проте, фінансова політика в цілому потребує радикального реформування. Свідченням кризи в галузі фінансів виступає величезний дефіцит державного бюджету; зростання внутрішнього і зовнішнього державного боргу; наявність великої кількості збиткових і малорентабельних підприємств; значні суми непродуктивних витрат і втрат в господарстві; зростання незавершеного будівництва. Кризові явища проявляються як у сфері державних фінансів, так і в сфері фінансів підприємств і організацій.

Для забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи, складової фінансової системи, необхідно розв'язати багато проблем, особливо у взаємовідносинах бюджетів різних рівнів, внести зміни до Бюджетного кодексу України. Втім, ці заходи не дадуть бажаних результатів без певних змін у адміністративно-територіальному устрої країни, оптимізації мережі бюджетних установ, створення потужних місцевих бюджетів

Отже, оскільки бюджетна система тісно пов'язана з іншими сферами функціонування держави, які також потребують удосконалення, вносити зміни, в тому числі запропоновані в цій статті, доцільно разом із реформуванням освіти, охорони здоров'я податкової політики, адміністративно-територіального устрою.

Отже, потрібно вирішувати ці проблеми щоб не допустити застою у фінансовій системі. По – перше – налагодити функціонування грошової, кредитної, банківської, та інших систем. По-друге – налагодити всі сфери фінансів та їх ланок, діяльність органів та інститутів. Стратегія і тактика реформування фінансів має полягати у поступовій реструктуризації, яка передбачатиме подальшу трансформацію. Підбиваючи підсумок, можна сказати що фінансова система України досить розвинута, але існує чимало проблем, які потребують негайного вирішення в короткостроковому періоді.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Аналіз упродовж досліджуваного періоду (2013–2017 рр.) показав, що протягом цих років відбувалося збільшення державного боргу відносно ВВП, а в структурі державного боргу за всі роки зовнішній борг переважає над внутрішнім. Це дає змогу зробити висновок, що державний борг України генерує чималі ризики для фінансової стійкості країни. Здійснення запозичень у значних обсягах в умовах рецесії посилює загрози та ризики для макрофінансової стабільності в країні.

Для державного бюджету притаманний хронічний дефіцит, причинами якого були економічна криза, як наслідок спад виробництва, зростання внутрішнього і зовнішнього боргу, фінансування великих проектів, значне зростання і нерациональна структура бюджетних витрат; наявність значного тіньового сектора в економіці; неспроможністю влади тримати під контролем фінансову ситуацію в державі; недосконале законодавство і податкова система, військові дії в зоні АТО. Тому пріоритетним завданням для забезпечення розвитку фінансової системи України залишається подолання дефіциту державного бюджету України.

Обов'язковим має бути вдосконалення системи фінансового контролю за допомогою якого забезпечуються адекватні умови для функціонування фінансової системи, а його дефіцит призвів до зловживань та порушень у сфері фінансових відносин.

Для успішної стабілізації економіки в Україні, об'єктивно необхідного значення набувають питання реалізації дієвої стабілізаційної фінансової політики держави, ключовою метою якої є забезпечення оптимального перерозподілу фінансових ресурсів з метою мінімізації впливу кризових явищ на національну економіку, зокрема, підтримка її фінансово безпечних параметрів функціонування та сприяння додержання існуючого рівня її розвитку

Проведене дослідження дає змогу запропонувати наступні шляхи удосконалення фінансової політики в Україні:

- для підвищення ефективності управління державним боргом необхідно вжити заходів щодо недопущення формування «прихованого» дефіциту державного

бюджету та непрогнозованого зростання державного боргу, а також розробити стратегію та сформувавши дієвий механізм управління державним боргом;

- в зв'язку з тим, що в умовах нагромадження державного боргу та дефіциту державного бюджету відбувається зростання соціальних зобов'язань держави, суттєвого вдосконалення потребує система соціальної підтримки населення.

- важливо здійснити поступове зниження облікової ставки, забезпечення додатного рівня процентних ставок НБУ відносно прогнозованої базової інфляції, що сприятиме зниженню девальваційних та інфляційних очікувань і досягненню показників інфляції у 2018 році в розмірі 6 + 2 в.п.

- запорукою успішного проведення економічних реформ в Україні є забезпечення прозорості державних фінансів і підвищення ефективності управління ними.

За результатами проведених досліджень, основні проблеми у фіскальній сфері у майбутньому будуть зосереджені у напрямку управління державним боргом, у діяльності позабюджетних фондів та в управлінні дефіцитом державного бюджету, що обумовлює необхідність проведення бюджетної консолідації та підвищення ефективності управління бюджетними коштами. Зменшення бюджетних ризиків в першу чергу залежатиме від формування дієвих бюджетних важелів, які дадуть змогу оперативно і ефективно реагувати на внутрішні і зовнішні виклики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко І. П. Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни. Бізнес Інформ. 2014. № 3. С. 341–345. URL: http://www.business-inform.net/pdf/2014/3_0/341_345.pdf
2. Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. Державні фінанси: Навч. посібник. – 2-ге вид., переробл. і допов. / За заг. ред. В.Д. Базилевича. – К.: Атіка, 2007. – 368 с.
3. Белозеров С.А. Финансы домашнего хозяйства: инвестиционный аспект / С.А. Белозеров. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. Ун-та, 2006. – 194 с.
4. Богдан Т. П. Боргова політика держави в умовах глобальної нестабільності // Економіка України. – Київ. – 2013 р. – № 2. – С. 4–8.
5. Василик О.Д. Теорія фінансів: підручник / О.Д. Василик. - К.:НІОС, 2000.- 416с.
6. Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 608 с.
7. ВВП України: структура і динаміка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>.
8. Виноградня В.М. Особливості функціонування фінансових систем в країнах з ринковою економікою / В. М. Виноградня // Екон. вісн. ун-ту. - 2013. - Вип. 20/1. - С. 199- 205.
9. Витрати і ресурси домогосподарств України (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>.
10. Голик М.М. Особливості реалізації стабілізаційної фінансової політики в Україні / М.М. Голик // Young Scientist – 2015. – №3. – С.63 – 66.
11. Домбровська С.О. Тенденції системи формування фінансових ресурсів підприємств України та шляхи її вдосконалення / С.О. Домбровська // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Економіка, політологія, історія. – 2015. – № 2(222). – С. 42–54.

12. Канцір І. А. Еволюція становлення та розвитку фінансової системи України Науковий вісник НЛТУ. – 2011. – Вип. :21.14. – С. 222-226.
13. Ковальов В.В. Фінанси [Навчальний посібник] / В.В. Ковалев. – М.: Проспект, 2007. - 448с.
14. Катан Л.І. Фінансові ресурси підприємства та особливості їх формування / Л.І. Катан, А.І. Сидоренко // Ефективна економіка. – 2014. – № 6. – С. 101-105.
15. Козачок І. А. Формування та управління ефективним використанням фінансових ресурсів підприємства / І. А. Козачок // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2011. – № 47 – С. 277–283.
16. Кропівцова Н. І. Особливості формування фінансових ресурсів підприємства / Н. І. Кропівцова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2011. – Вип. 1. – С. 261-268.
17. Кудряшов В. П. Фінансування бюджету та економічне зростання// Фінанси України. - №3 - 2007. - С. 98 – 111
18. Малишко В.В. Фінансова політика України на сучасному етапі / В.В. Малишко, А.О. Пучко // Траектория науки. – 2017. – Т. 3, № 1. – С. 4.1 – 4.8.
19. Малій О.Г. Фінансові ресурси підприємств та джерела їх формування: теоретичні аспекти / О.Г. Малій // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2016. – № 2. – С. 71–74.
20. Миргородська Л.О. Фінансові системи зарубіжних країн: навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 320 с.
21. Нестеренко А.С. Принципи фінансової системи України / А.С. Нестеренко // Юрид. вісник. – 2012. – № 2. – С. 41–47.
22. Нестеренко А.С. Фінансовий ринок як елемент фінансової системи України / А.С. Нестеренко // Держава та регіони. Сер. Право. – 2012. – № 2. – С. 69–74.
23. Орлюк О.П. Фінансове право: Навчальний посібник. - К.: Юрінком Інтер, 2003. - 328 с.
24. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія): навч. посібник – В. М. Опарін – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2002. – 240 с.

25. Офіційний сайт Міністерства фінансів України/ Державний борг України / [Електронний ресурс]: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>
26. Офіційний сайт Міністерства фінансів України/ Зведений бюджет України / [Електронний ресурс]: <https://index.minfin.com.ua/budget/cons/>
27. Романенко О. Р. Фінанси / О. Р. Романенко. – К.: ЦНЛ, 2006. – 312 с.
28. Скоропад, І. С. Державний фінансовий контроль в Україні: проблеми та шляхи реформування [Текст] / І. С. Скоропад // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.3. – С.263-268.
29. Стойко О.Я. Фінанси: навч. посіб. / О. Я. Стойко, Д. І. Дема ; за ред. канд. екон. наук, доц. О. Я. Стойка. - К. : Алерта, 2014. - 431 с.
30. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності. 2008—2011 роки / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: — <http://www.ukrstat.gov.ua>
31. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: [монографія] / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін. – К. : КНЕУ, 2002. – 387 с.
32. Кириленко О.П. Фінанси зарубіжних країн: навчальний посібник / [Кізіма Т.О., Кравчук Н.Я., Горин В.П. та ін.]; за ред. О.П. Кириленко. — Тернопіль: Економічна думка, 2013. — 287 с.
33. Юрій Е.О. Фінанси. Навчальний посібник. –Чернівці: БДФА, 2006, ст.14-19.

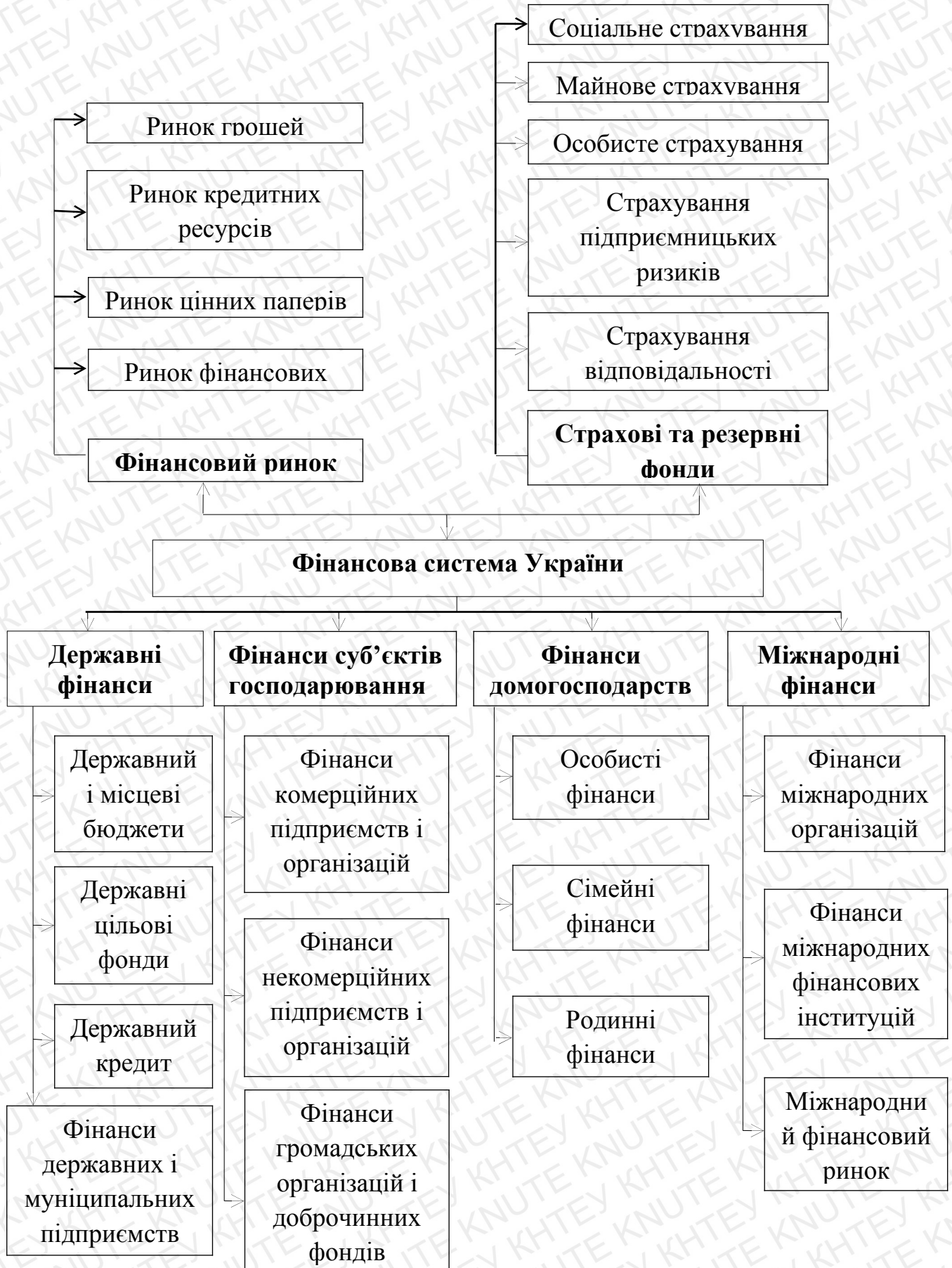

Рис.1.1 Структура фінансової системи України

Таблиця 2.1

Витрати та ресурси домогосподарств

	Роки				
	2013	2014¹	2015¹	2016¹	2017¹
Кількість домогосподарств України, тис.	16959	16945	15074	15033	14986
Середній розмір домогосподарства осіб	2,58	2,58	2,59	2,58	2,58
Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	4470,5	4563,3	5231,7	6238,8	8165,2
Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	3820,3	4048,9	4952,0	5720,4	7139,4
Заощадження	650,2	514,4	279,7	518,4	1025,8

¹ Без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

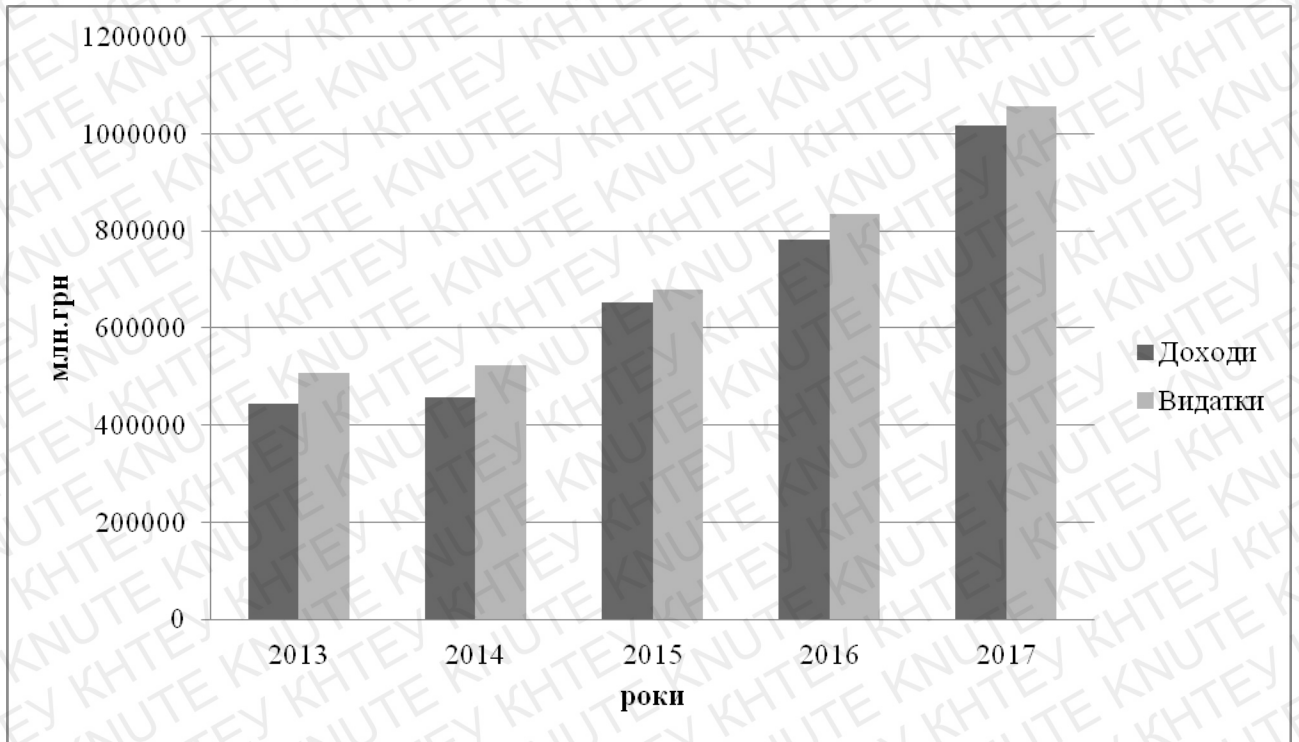
Таблиця 2.2

Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності у 2013-2017 рр. у млн. грн

	Чистий прибуток (збиток)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
2013					
Усього¹	-22839,7	65,0	179259,6	35,0	202099,3
промисловість	-4181,1	62,3	64 470,8	37,7	68 651,9
2014					
Усього²	-590066,9	65,5	202 704,5	34,5	792771,4
промисловість	-178730,9	62,4	59 910,7	37,6	238 641,6
2015					
Усього²	-373516,0	73,3	352980,4	26,7	726496,4
промисловість	-188 267,9	72,6	75 334,3	27,4	263 602,2
2016					
Усього²	29705,0	73,0	396745,4	27,0	367040,4
промисловість	-24724,7	72,5	117202,7	27,5	141927,4
2017					
Усього²	158849,8	69,7	274839,1	30,3	115989,3
промисловість	72065,5	69,0	144270,7	31,0	72205,2

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків і бюджетних установ.

² Дані за 2014-2017 рр. наведено без урахування результатів діяльності банків, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Динаміка доходів і видатків Зведеного бюджету України, млрд.грн**Рис.2.6. Динаміка доходів і видатків Зведеного бюджету України**

Таблиця 2.3

Структура доходів Зведеного бюджету України за 2013 - 2017 роки, %

Доходи	2013	2014	2015	2016	2017
Податкові надходження	79,9	80,58	77,85	83,14	81,45
Неподаткові надходження	19,2	17,68	21,50	16,02	15,18
Доходи від операцій з капіталом	0,40	0,44	0,28	0,20	0,21
Кошти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	0,30	1,18	0,29	0,54	0,16
Цільові фонди	0,20	0,12	0,09	0,10	3,0

Таблиця 2.4

Державний бюджет України за 2013–2017 роки

Рік	Доходи млн. грн	Видатки млн. грн	Сальдо(дефіцит) млн. грн
2013	339180,3	403403,2	-64707,6
2014	357084,2	430217,8	-78052,8
2015	534694,8	576911,4	-45167,5
2016	616274,8	684743,4	-70130,2
2017	793265,0	839243,7	-47849,6

Таблиця 2.5

Дефіцит державного бюджету України у відсотках до ВВП 2013–2017 роки

Показник	2013	2014	2015	2016	2017
Бюджетний дефіцит, млн. грн	64707,6	78052,8	45167,5	70130,2	47849,6
Валовий внутрішній продукт, млн. грн	1 454 931	1 566 728	1 979 458	2 383 182	2 982 941
Питома вага бюджетного дефіциту у ВВП, %	4,45	4,98	2,28	2,94	1,60

Державний борг України з 2013 по 2018 рр. (млн. грн.)

Роки	Загальний борг, млн. грн.	Відносно минулого року, %	Зовнішній борг, млн. грн.	Внутрішній борг, млн. грн.
2013	584 114,1	+13.3%	300 025,4	284 088,7
2014	1 100 564,0	+88.4%	611 697,1	488 866,9
2015	1 572 180,2	+42.9%	1 042 719,6	529 460,6
2016	1 929 758,7	+22.7%	1 240 028,7	689 730,0
2017	2 141 674,4	+11.0%	1 374 995,5	766 678,9
2018	2 112 768,6	-1.3%	1 344 231,7	768 536,9

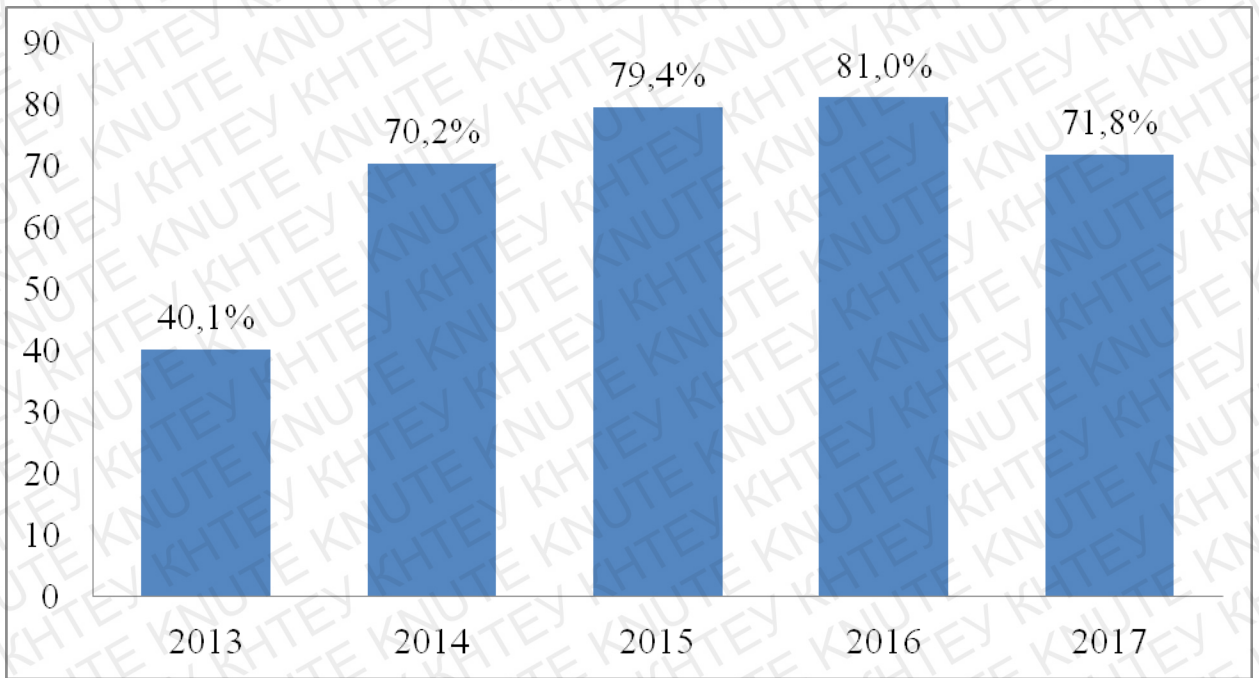

Рис. 2.7 Динаміка державного боргу України у % до ВВП

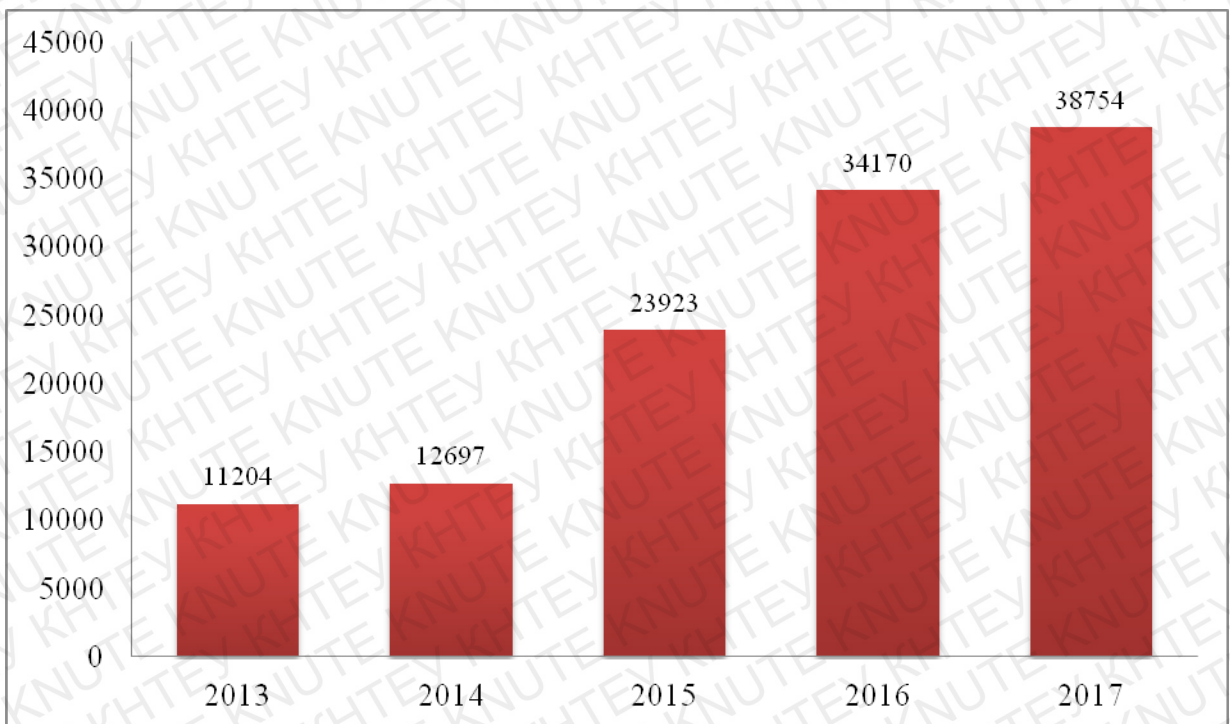

Рис. 2.8 Динаміка державного боргу України в розрахунку на одну особу (грн.).